

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2015 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2015

1

Vilnius 2016

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2015

1

Vilnius 2016

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:
Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

ADAM STANKEVIČ

TEISININKAS ANTANAS KLEMENTAS – ADVOKATO PRAKTIKA RASEINIŲ ŽEMĖS IR PILIES TEISMUOSE¹

Krikšto metu tris vardus gavęs Antanas Jackus Feliksas Klementas yra puikiai žinomas senosios lietuvių raštijos tyrinėtojas. Nuo pat XX a. pradžios, kai pasirodė pirmasis jo gyvenimui ir kūrybai skirtas Mykolo Biržiškos straipsnis², A. Klementas vis sulaukia mokslininkų dėmesio. Tai nestebina, nes didžiulis trijų tūkstančių puslapių apimties kūrinys³, kurį autorius sau būdingai sąmojingai pavadino „veikalėliu“, yra unikalus to meto raštijos palikime, ir ne tik Lietuvos kontekste. Šiuo metu jau gana daug žinome apie A. Klemento kūrybą⁴, tačiau duomenų jo biografijai faktiškai nepadaugėjo. Pirmiausia

¹ Straipsnis parengtas vykdant Lietuvos mokslo tarybos (sutarties Nr. LIT–8–75) finansuojamą projektą „LDK teisininkų intelektualinės aspiracijos: Antano Jackaus Klemento atvejais“.

² Iš pradžių Mykolo Biržiškos straipsnis „Antanas Klementas. Lietuvių rašytojas pradžioj XIX-ojo amžiaus“ pasirodė „Lietuvių tautos“ pirmo tomo ketvirtajame sąsiuvinyje (1910, p. 495–529), o vėliau buvo išleistas atskiru spaudiniu. Šiame tyrime naudotasi kiek papildyta straipsnio versija, išspausdinta knygoje: M. Biržiška, *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos*, II knyga, Kaunas, 1938, p. 17–82. Jame buvo atsižvelgta į A. Klemento biografijos duomenis, kuriuos pateikė Mykolas Brenšteinas, žr. W. W i z b o r - B o h d a n o w i c z, Szczeǳóły niektóre życia mojego. Wspomnienia palestranta żmudzkiego z lat 1781–1833, do druku przygotował i przypisami uzupełnił Michał Brensztejn, *Ateneum wileńskie*, 1929, t. 6, s. 225–258.

³ Šiuo metu jis yra saugomas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekoje, pažymėtas nr. F 1–2156, F 1–2157, F 1–2158. Originalus pavadinimas: *Dzielko moje własnoręcznie wierszem, a w malej cząstce prozą napisane i alfabetycznie porządknie zregestrowane*, t. I–III (toliau – *Dzielko*).

⁴ J. K r a l i k a u s k a s, Žemaitiškoji A. Klemento kūryba, *Židinys*, 1939, nr. 5–6; M. L u k š i e n ė, V. G a l i n i s, *Lietuvių literatūros istorija*, Vilnius, 1957, p. 352–357; G. S u b a č i u s, Antano Klemento žemaičių kalba, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, t. 37, Vilnius, 1997, p. 225–246; J. G i r d z i j a u s k a s, *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, Vilnius, 2001, p. 291–295; V. V a n a g a s, *Žemaitiška giesmelė*, Vilnius, 1972; V. G a i g a l a i t ė, *Antanas Klementas. Lietuvos bajoro ir rašytojo portretas*, Vilnius, 2005, p. 127; P. B u c h o w i e c, *Dwujęzyczne początki nowożytniej literatury litewskiej. Rzecz z pogranicza polonistyki*, Kraków, 2008, s. 85–101.

tai pasakytina apie profesinės veiklos faktus. Štai, pavyzdžiui, iki šiol jo veikla advokato pareigose gali būti apibūdinama vienu sakiniu: „1777–1792 m. jisai buvo „patronu“ (advokatu) Raseinių teismuose“⁵. Žanrų įvairove pasižyminčioje jo kūryboje (rašė odes, elegijas, himnus, epigramas, alegorijas, dainas, laiškus, dramaturginius veikalus, kelionių dienoraščius) svarbią vietą užėmė profesinės teisininko veiklos nulemta tematika. Daugybės eilėraščių herojai ir adresatai – advokatai, teisėjai, raštinės tarnautojai, pateikiamos anekdotinės situacijos iš teismų praktikos⁶. Todėl ignoruoti profesinės veiklos faktus – reiškia nesuprasti aplinkos, kurioje A. Klementas gyveno ir kūrė. Šiame straipsnyje analizuojama A. Klemento veikla Raseinių žemės ir pilies teismuose verčiantis advokato praktika. Toks tyrimas yra galimas Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA)⁷ suradus beveik septynių šimtų lapų rankraštį, pavadintą *Dzielo własnoręcznie moje odbywanych spraw w grodzie i ziem(stwie) czasu obowiązków palestranskich dopełnione w Rosiejniach od r(ok)u 1783 do r(ok)u 1792 czyli otwarcia sądów w Telszach m(iesią) c(a) febr(uari) 18 d(nia), gdzie pisarzem aktowym zostałem, dla dowodu pracowitości w tej księdze zostawuję następcom. Tom pierwszy* (toliau – *Dzielo*)⁸. Jo autorius A. Klementas į vieną knygą buvo įrišęs per šimtą dokumentų – savo Raseinių žemės ir pilies teisme pasakytų kalbų ir pateiktų prašymų⁹. Straipsnyje apimami šie aspektai: nustatyti A. Klemento atstovavimo bylose Raseinių žemės ir pilies teismuose atvejai, tirtos teisme pasakytos kalbos, įvertinant jas retorikos mokslo požiūriu ir atskleidžiant požiūrį į teisę ir jos taikymą. Kadangi pateikiami nauji, istoriografijoje nežinomi duomenys, daugiausia naudojami aprašymo ir analizės metodai.

A. Klementas savo raštuose nurodė, kad Raseiniuose buvo nuo 1777 iki 1792 m., o kitoje vietoje minėjo laiką, kurį jaunystėje praleido „raštinėje“¹⁰. Taigi į miestą jis atvyko būdamas 20 arba 21 metų¹¹. Ankstyviausias jo paminėjimas yra iš 1777 m. rugsėjo 3 d., kai Raseinių žemės teisme jis pateikė įrašyti penkis senus, su motinos Laumių valdomis susijusius ir teisę į nuosavybę patvirtinančius dokumentus¹². Galima spėti, jog teisininko karjerą A. Klementas pradėjo dirbdamas Raseinių žemės teismo raštinėje regento padė-

⁵ M. Biržiška, *Iš mūsų kultūros...*, p. 20.

⁶ Žr. plačiau: A. Stankėvič, Žmogų puošia protas ir linksmumas. Teisė Antano Klemento gyvenime ir kūryboje, *Kultūros barai*, 2015, nr. 9, p. 96–102.

⁷ Straipsnyje patogumo dėlei vartojamos ir šios santrumpos: žr. – žiūrėti, dok. – dokumentas, nr. – numeris, TLS – Trečiasis Lietuvos Statutas, sk. – skyrius, str. – straipsnis.

⁸ *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – LVIA), f. 1135, ap. 2, b. 73.

⁹ Žr. plačiau: A. Stankėvič, Advokato Antano Klemento kalbos, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2014–2, 2015, p. 175–198.

¹⁰ *Dzielko*, t. II, p. 228, 479; t. III, p. 535.

¹¹ Jo krikšto data – 1756 m. rugpjūčio 22 d., LVIA, f. 1455, ap. 1, b. 18, l. 77 (Sedos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangu Romos katalikų bažnyčios gimimo metrikų knyga, 1745–1769 m.).

¹² Ten pat, f. SA, b. 14781, l. 392–396v.

jėju, o vėliau galbūt praktikavosi pas vieną advokatų. Būtent tokį kelią advokatūros link XVIII a. pabaigoje nuėjo Vincentas Vizbaras Bagdonavičius: septyniolikos metų baigęs mokyklą Kražiuose, 1798 m. jis pradėjo lankytis Telšių žemės teismo posėdžiuose, kurį laiką praleido Telšių pilies teismo raštinėje, kur susipažino su į aktų knygas įrašomais dokumentais, o netrukus tapo advokato Jurgio Dirmavičiaus aplikantu¹³. Aplikantais vadinti jaunuoliai, kurie siekdami įgyti tam tikros srities žinių tapdavo jiems vadovaujančio asmens (advokato, raštininko) pagalbininkais – atlikdavo pavestas užduotis bei kaupė reikalingas profesijai žinias. Kad A. Klementas buvo susijęs būtent su Raseinių žemės teismo raštine, galima numatyti iš jo vėlesnių glaudžių ryšių su šioje raštinėje regento pareigas tuo metu užėmusiu Viktoru Jarudu (*Wiktory Jarud*)¹⁴ ir kitais šio teismo pareigūnais¹⁵. Būtent V. Jarudas dar 1779 m. rugpjūčio 31 d. išdavė tuo metu Telšių vėliavininkaičiui A. Klementui įgaliojimą tvarkyti jo reikalus¹⁶, o ir vėliau nuolat naudojosi jo paslaugomis (žr. toliau). Kitas argumentas – nuo 1778 m. randame A. Klementą pateikiantį įrašyti dokumentus, susijusius su Raseinių žemės teismo veikla, o konkrečiai Nuolatinei Tarybai siunčiamas ataskaitas apie šio teismo darbą¹⁷. Visi jie surašyti A. Klementui būdingu braižu, kuris, beje, leidžia nustatyti ir kitą jo veiklos barą – jis turėjo surašyti į knygas įrištų dokumentų antraštes.

Sudėtinga nustatyti, kada A. Klementas ėmė verstis advokato praktika. 1726 m. kons titucija įpareigojo prisaikdinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausiojo Tribunolo advokatus¹⁸, o vėliau jiems skirtą priesaikos tekstą pradėjo naudoti ir žemesniųjų teismų advokatai. Tačiau duomenų apie Raseinių advokatų prisaikdinimą neturime, mat neišliko XVIII a. antros pusės einamųjų reikalų protokolų knygos, į kurias tokia informacija

¹³ W. Wizbor-Bohdanowicz, min. veik., p. 242–247.

¹⁴ Vėliau jis buvo tituluojamas Raseinių pulkininku, o teismo raštinėje išdirbo iki pat 1791 m. Tų metų sausio 18 d. jis gavo privilegiją eiti Gondingo tįjūno pareigas, kurias užėmė atlikęs priesaiką sausio 31 d., *LVA*, f. SA, b. 14797, l. 8–9v.

¹⁵ 1788 m. jis atstovavo Raseinių žemės teismo teisėjui Karoliui Jančevskiui byloje prieš Motiejų Mackevičių, ten pat, b. 19504, l. 103–104 (1788 m. vasario 8 d. Raseinių pilies teismo sprendimas). Taip pat daug kartų jis gynė šio teismo regento – Mato Minmonto interesus, pvz., 1788 m. byloje prieš Joną Gucevičių dėl skolos ar kaltinant Raseinių žemės teismo teisėją Benediktą Valavičių atėmus į Raseinius atvažiavusios Minmonto žmonos kumelę, ten pat, b. 19504, l. 349–v (1788 m. gegužės 17 d. to paties teismo sprendimas); b. 19505, l. 83–84v (to paties teismo 1791 m. balandžio 11 d. sprendimas). 1791 m. A. Klementas atstovavo Raseinių žemės teismo raštinei (raštininkui Micevičiui ir regentui Minmontui), kurią į Raseinių pilies teismą pašaukė Grigorijus Žukas dėl joje padėtų pinigų, ten pat, b. 19505, l. 54–55v (to paties teismo 1791 m. gegužės 19 d. sprendimas).

¹⁶ Ten pat, b. 18612, l. 32.

¹⁷ Ten pat, b. 14782, l. 375–v (1778 m. vasario 13 d. pateikta ataskaita); b. 14783, l. 579–v, 1078–v (1779 m. birželio 15 d. ir spalio 30 d. pateiktos ataskaitos); b. 14784, l. 18–v (1780 m. sausio 14 d. pateikta ataskaita).

¹⁸ *Volumina Legum* (toliau – *VL*), nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, Petersburg, 1860, t. 6, s. 246.

paprastai ir būdavo įrašoma. Yra žinoma, kad jau 1780 m. pabaigoje A. Klementas, pateikdamas įrašyti į aktų knygas įvairių asmenų dokumentus¹⁹, vadinamas advokatu (patron), tačiau ar jau tada jis atstovavo bylose – nėra žinoma. Žemaitijos žemės ir pilies teismuose rengiamų sprendimų formuliaras nenumatė minėti šaliai bylose atstovaujančių advokatų pavardžių. Jos retsykiais būdavo užrašomos tik sprendimų protokolų knygoje. Tokią situaciją pakeitė tik 1784 m. įstatymas, kuriuo reikalauta, kad abiejų proceso šalių advokatų arba kitų įgaliotinių vardai ir pavardės būtų įrašomos į tarpinius ir galutinius teismo priimamus sprendimus²⁰. Įstatymo paskirtis buvo užkirsti kelią atvejams, kai sprendimu nepatenkinta šalis paskelbdavo, jog advokatas arba įgaliotinis jai atstovavo neteisėtai – tinkamai neįgaliotas arba apskritai šalies atstovu apsimetęs ir tokiu būdu siekdavo panaikinti sprendimus. Nuo 1785 m. pradžios teismai ėmė taikyti šį įstatymą, tačiau ir toliau pasitaikydavo sprendimų, kuriuose advokatų pavardės taip ir liko neįrašytos (dažniausiai tuose, kuriais nurodoma atlikti tyrimą byloje).

Ankstyviausios bylos, kuriose pasirodė A. Klementas, yra iš 1783 m. Tokią pat datą savo veikalo antraštiniame puslapyje nurodė ir jis pats. Nemaža tikimybė, kad būtent tuo metu jis ir pradėjo atstovauti bylose – 1783 m. gruodžio mėnesio pradžioje, po dvejų metų pertraukos, darbą atnaujino Raseinių pilies teismas. Tai susiję su 1783 m. rugpjūčio 25 d. Antano Gelgaudo paskyrimu į Žemaitijos seniūno pareigas²¹, nes 1781 m. mirus buvusiam seniūnui Jonui Chodkevičiui, pilies teismai (Raseinių ir Šiaulių) savo veiklą ilgam buvo nutraukę. Mažai tikėtina, jog verstis advokato praktika A. Klementas būtų pradėjęs anksčiau, arba kad tai padarė Raseinių žemės teisme, kuriame svarstytos bajorams ypač svarbios su nekilnojamoju turtu susijusios bylos.

Nuo 1783 iki 1791 m. pabaigos A. Klemento pavardė bylose užfiksuota mažiausiai 288 kartus, iš jų žemės teisme – 48, pilies teisme – 205, dar mažiausiai apie 35 atstovavimo pilies ir žemės teisme nagrinėtose bylose atvejus žinome ne iš teismo knygų, bet iš jo kalbų. Nėra jokios abejonės, jog tokių atvejų turėjo būti daugiau, nes šiuo metu disponuojame ne visais sprendimais, kuriuos tuo metu priėmė Raseinių žemės ir pilies teismai. Dėl susiklosčiusios praktikos dalis sprendimų likdavo įrašyti vadinamuosiuose šaukimų registravimo dienynuose (tokie iš aptariamo laikotarpio neišliko), o dalis nebuvo surašyti bylininkams pasiekus užteisinį susitarimą. Dėl šių priežasčių neįmanoma nustatyti visų advokato pasirodymo bylose atvejų.

1764 m. įstatymas nustatė naują LDK žemesniųjų teismų darbo laiką: žemės teismai nuo šiol turėjo rinktis trims sesijoms, kurios turėjo prasidėti po katalikiškų Trijų Karalių (sausio 6 d.), Švč. Trejybės (aštuonios savaitės po Velykų) ir Šv. Mykolo (rugsėjo 29 d.)

¹⁹ *LVA*, f. SA, b. 14567, l. 265, 277.

²⁰ *VL*, t. 9, p. 20–21.

²¹ *LVA*, f. SA, b. 14568, l. 142–143v.

švenčių, ir kiekviena turėjo trukti šešias savaites; pilies teismams buvo nurodyta dirbti keturias sesijas, kiekviena iš kurių turėjo trukti keturias savaites bei prasidėti pirmosiomis kovo, gegužės, rugpjūčio ir gruodžio mėnesių dienomis²². Tokiu būdu žemės teismai buvo įpareigoti dirbti 18 savaitių per metus, o pilies teismai – 16 savaitių. Nuo 1788 m. pradžios Raseinių žemės teismas turėjo dirbti vienos sesijos per metus modeliu, ji turėjo prasidėti spalio pirmą dieną, o baigtis kitų metų sausio 31 d.²³ Panašiai Raseinių pilies teimas nuo šiol turėjo dirbti vieną šešiolikos savaitių trukmės sesiją, kurios pradžia buvo numatyta vasario pirmąją dieną²⁴.

Raseinių pilies teismas dažniausiai sprendė bylas dėl skolų, kaltinimus smurtiniais nusikaltimais, išvarymo iš valdos (orig. *wybiecie ze spokojnego dzierzenia*) ir smurtinio žemės atėmimo (*ekspulsyja*) bylas. Nuo 1764 m. išskirtinei pilies teismo kompetencijai buvo priskirtos bylos dėl pabėgusių ar išvestų pavaldinių²⁵. Žemės teismas paprastai sprendė bylas dėl skolų, ginčus dėl ribų ir teisių į nekilnojamąjį (taip pat ir išmarinį) turtą. Buvo bylų, kurias galėjo nagrinėti abu teismai: į pilies arba žemės teismą buvo galima kreiptis su bylomis dėl išvarymo iš valdos ar namų²⁶, pareigas atliekančio vaznio sužalojimo ar sužeidimo²⁷, valdos išpirkimo ir dėl tokių skolų, kai bylinėjamas su „gyvu“ skolininku²⁸. Tais atvejais, kai kreditorius ar skolininkas buvo miręs arba reikėjo paskirti taksacinį teismą, buvo privalu kreiptis į žemės teismą²⁹. Dažniausiai A. Klementas atstovavo bylose dėl skolų, tačiau taip pat ir visose kitose: ginčų dėl ribų, išvarymo iš valdos, nužudymo ir sužeidimo, vagystės, plėšimo, sutarčių sąlygų nesilaikymo, garbės įžeidimo, išmarinio turto, paveldėjimo, pabėgusių valstiečių ir kitų (žr. priedą). Šioje vietoje lemiama buvo ne specializacija, bet ryšiai su konkrečiais klientais.

Surinkti duomenys leidžia nustatyti asmenų ratą, kuriems A. Klementas atstovavo dažniausiai. Savo eileraščiuose A. Klementas yra pažymėjęs, jog didžiausią įtaką jam

²² VL, t. 7, p. 177 (gruodžio mėn. sesija turėjo baigtis 23 d.). Nuo 1766 m. rugpjūčio turėjusi vykti sesija buvo perkelta į rugsėjo mėnesį, ten pat, p. 236.

²³ Ten pat, t. 9, p. 38.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Ten pat, t. 7, p. 175, 180.

²⁶ TLS, IV sk., 30 str. Tiesa, per dešimt savaitių nuo išvarymo iš valdos nepašaukus į pilies teismą, tokia byla vėliau galėjo būti nagrinėjama tik žemės teisme, TLS, IV sk., 33 str.

²⁷ TLS, IV sk., 11 str.

²⁸ VL, t. 7, p. 236. Dėl šių nuostatų abiejų teismų kompetencija dažnai persipynė. Charakteringa, jog įstatymai abiem teismams nurodė naudotis tų pačių pavadinimų šaukimo registravimo dienynų knygomis – civilinių bylų, taktinių (kartais dar vadinamas įkalintųjų asmenų) ir bylų, kurios nagrinėjamos sutrumpinta proceso tvarka (*summarii processus*), ten pat, p. 177, 236.

²⁹ Ten pat, p. 236.

padarė Pliaterių šeima³⁰. Ryšius su Pliateriais jis greičiausiai paveldėjo iš savo tėvo, kuris nuo 1769 m. dirbo ūkvedžiu Antano Pliaterio dvare Vorobine³¹. Jau 1779 m. į Raseinių žemės teismo aktų knygas A. Klementas pateikė įrašyti Geldžionių seniūno Antano Pliaterio skundą, nukreiptą prieš Tverų kleboną Aleksandrą Silvestravičių³². Būdamas advokatu jis teisme nuolat atstovavo Juozapo Pliaterio, tuo metu Livonijos kariuomenininko, interesams³³. Dar vienas nuolatinis jo klientas – tikėtinas globėjas Raseinių žemės teismo raštinėje – Viktoras Jarudas. Beje, šioje vietoje galima atkreipti dėmesį į tokį reiškinių, kai su teismų veikla susiję asmenys (raštinės darbuotojai, advokatai, agentai, įgaliotiniai) nusipirkdavo bylinėtis dėl žinių ar pinigų trūkumo nepajėgiančio asmens paveldėjimo ar nuosavybės teises į kokį nors nekilnojamąjį turtą ar jo dalį. Puikiai išmanydami procesą, disponuodami nemažomis grynųjų pinigų sumomis ir palaikydami artimus santykius su teisėjais jie turėjo galimybę bylinėtis ir pelnytis iš tokios situacijos. Didelė dalis bylų, kuriose A. Klementas atstovavo V. Jarudui, buvo būtent tokio pobūdžio³⁴. 1788–1790 m. jis atstovavo V. Jarudui Raseinių žemės teisme svarstytoje byloje, kurioje Smolensko rot-

³⁰ 1790 m. pabaigoje LDK taurininkas Mykolas Ronikeris įtikinėjo A. Klementą vykti tvarkyti jo reikalų į Varšuvą ir Lvovą, tačiau šis atsisakė. Tada Ronikeris kreipėsi į Juozapą Pliaterį, o šio paprašytas A. Klementas jau negalėjo atsisakyti, *Dzielko*, t. 1, p. 817–818. Panašiai atsitiko ir 1801 m., kai A. Klementas leido Vincentui Vizbarui Bagdonavičiui tapti Telšių žemės teismo regento pavaduotoju tik tada, kai to paprašė Juozapas Pliateris (prieš tai atsisakė tai padaryti dėl jauno Bagdonavičiaus amžiaus), žr. W. W i z b o r - B o h d a n o w i c z, min. veik., p. 247–250. Viename iš eilėraščių (*Dzielko*, t. 2, p. 953–957) A. Klementas rašė nenorėjęs vykti į seimelius Vilniuje, tačiau pabūgo neigiamos Pliaterių reakcijos (*ależ powiedzż zaraz satrapowie / zóltobruszkowie czy raczej grafowie / słowem wielcy panowie / drapiąc się po swej głowie / Póki szukał urzędu / szukał naszego względu / teraz jak ma dość chleba / mówi już lask nie trzeba*).

³¹ M. B i r ž i š k a, Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos..., p. 19.

³² *LVI*A, f. SA, b. 14783, l. 1237–1238v.

³³ 1786 m. Juozapo Pliaterio vardu A. Klementas kaltino Gurskių šeimą, kuri pardavusi Vindavos seniūnui Noldeniui Ketūnų Palinkšių valdas (Telšių pav.), neatidavė su valdomis susijusių dokumentų (ten pat, b. 19499, l. 650–651, 1786 m. liepos 8 d. Raseinių žemės teismo sprendimas). Vėliau 1787 m. jis kaltino Tarvydus ir kitus asmenis išvarymu iš Mončių Juodupio valdos (ten pat, b. 19499, l. 794–99, 1787 m. sausio 10 d. Raseinių žemės teismo sprendimas; b. 19499, l. 943–46v, 1788 m. gruodžio 16 d. Raseinių žemės teismo sprendimas). 1788 m. Raseinių pilies teisme atstovaudamas J. Pliateriui iš Upytės sargybininko Jokūbo Dausino siekė prisiteisti skolą (ten pat, b. 19504, l. 305–v, 1788 m. gegužės 8 d. sprendimas), o 1791 m. prašė Ernesto ir Karolinos Tylenų iškelto ieškinio J. Pliateriui nagrinėjimą atidėti dėl savo atstovaujamojo išrinkimo pasiuntiniu į seimą (ten pat, b. 19505, l. 29–38v, 1791 m. kovo 29 d. sprendimas).

³⁴ 1786–1787 m. A. Klementas jam atstovavo Raseinių žemės teisme svarstytoje byloje dėl dalies Kalnųjų Paklonių (Raseinių pav.) valdos su jos laikytoju Jonu Nacevičiumi. Jarudas buvo įsigijęs teises į žemės dalį už 350 muštų talerių iš Jono Semaškos, žr. 1786 m. vasario 15 d. sprendimą (ten pat, f. SA, b. 19499, l. 714–723) ir byloje pasakytas A. Klemento kalbas (priedas, dok. nr. 49, 50, 68). Ten pat jis atstovavo Jarudui byloje dėl teisių (kurias šis įsigijo iš Bilevičiaus) į Budrikų valdą Rietavo pav. (ten pat, l. 1205–1214v, 1790 m. lapkričio 20 d. sprendimas). Raseinių pilies teisme Klementas gynė Jarudo pavaldinius: žydus Jankelį Velvelovičių (ten pat, b. 19503, l. 313–314v, 1787 m. gegužės 1 d. sprendimas), Raseinių pirklą Abraomą Judelevičių (ten pat, b. 19504, l. 296–297, 1788 m. gegužės 8 d. sprendimas).

mistras advokatas Jurgis Suskis ir jo žmona Bogumila buvo kaltinami skunde pavartoję A. Klemento ginamojo garbę įžeidžiančius žodžius³⁵.

Bene dažniausiai A. Klementas gynė Bilevičių ir Gruževskių šeimų interesus. Savo bylas jam patikėdavo Raseinių seniūnas ir Mažųjų Dirvėnų tįjūnas Matas Bilevičius³⁶. Jo advokatu A. Klementas buvo nuo 1784 m. iki pat M. Bilevičiaus mirties: 1788 m. Raseinių pilies teisme sprendžiant bylą dėl Raseinių seniūnijoje gyvenusio žydo Notelio Mozejavičiaus skolų, balandžio 22 d. M. Bilevičius netikėtai mirė, todėl bylos nagrinėjimas buvo sustabdytas³⁷. Vėliau jis atstovavo ir Mažųjų Dirvėnų tįjūnu tapusiam Valerijonui Bilevičiui³⁸. Atstovaudamas Kelmės, Graužių ir Verpėnų savininkų Jurgio ir Jokūbo Gruževskių interesams, jis byloje pasirodė mažiausiai dešimt kartų, dažniausiai sprendžiant ginčus dėl ribų su kaimynais, bylinėjantis dėl teisių į Sustojaus ežerą, dėl pabėgusių valstiečių (Grigaičių pavarde) ir su skolininkais³⁹.

A. Klementas nuolat atstovavo Veliuonos seniūnijos valdytojui Juozapui Poniatovskiui: byloje su kunigu Juozapu Skurvydu (kaip jo valdoje gyvenančių skolininkų atstovas), byloje dėl ribų su valdovo šambelionu Feliksu Renu, taip pat kaltino Šilelių smuklės nuomininkus žydus Zelmaną ir Horką 1785 m. iš Veliuonos seniūnijos pavogus du žirgus ir t. t.⁴⁰ Dažnai

³⁵ 1788 m. spalio 23 d. byloje buvo skirtas atidėjimas leidžiant bylininkams susipažinti su dokumentų kopijomis (ten pat, b. 19499, l. 1019–1021), o 1790 m. sausio 16 d. Raseinių žemės teismas, konstatavęs, jog Suskis skunde „negailėdamas gero Jarudo vardo“ jį apšmeižė, skyrė jam dvylikos savaičių, o skundą kartu pasirašiusiai žmonai – šešių savaičių kalėjimo aukštutiniame bokšte bausmes (ten pat, b. 19499, l. 1215–1220).

³⁶ Pastarajam A. Klementas paprastai atstovaudavo Raseinių pilies teisme: byloje prieš Raseinių dominikonus, kurie siekė prisiteisti skolas iš Raseinių seniūnijoje gyvenusių žydų (ten pat, b. 19501, l. 42–43, 1785 m. kovo 11 d. sprendimas); byloje prieš asmenis, kurių žemė ribojosi su jo valda (b. 19503, l. 248–261, 1787 m. balandžio 24 d. sprendimas); byloje prieš Antaną Žickį dėl skolos (b. 19503, l. 391–392, 1787 m. gegužės 15 d. sprendimas); byloje prieš Mikalojų Dackevičių dėl skolos (b. 19504, l. 154–v, 1788 m. balandžio 18 sprendimas); byloje prieš Joną ir Vincentą Kirilovskius dėl skolos (b. 19504, l. 159–160v, 1788 m. balandžio 18 d. sprendimas).

³⁷ Ten pat, b. 19504, l. 163–168.

³⁸ Ten pat, b. 19505, l. 922–925v (1789 m. gegužės 18 d. sprendimas). Beje, 1788 m. Raseinių žemės teisme spręstoje byloje A. Klementas atstovavo valdovo dvaro pakamariui Kristupui Holenskiui, kuris buvo iškėlęs ieškinį tam pačiam Valerijonui Bilevičiui (tuo metu jis buvo Tverų tįjūnas), reikalaudamas grąžinti 15 tūkst. auks. vertus papuošalus. Juos 1706 m. atstovaujamojo močiutė, LDK kardininko Žygimanto Bilevičiaus žmona Barbora, paliko Raudonėje pas Vitebsko vaivadienę Rachelę Bžostovskytę-Kiršenšteinienę, ten pat, b. 19499, l. 988–989 (1788 m. lapkričio 12 d. sprendimas).

³⁹ Ten pat, b. 19501, l. 90–101, 188–v (1785 m. gegužės 21 d. sprendimas); b. 19503, l. 203–209v (1787 m. balandžio 17 d. sprendimas), 296–302 (1787 m. gegužės 1 d. sprendimas); b. 19504, l. 126–129v (1788 m. balandžio 14 d. sprendimas); b. 19505, l. 21–28v (1791 m. balandžio 20 d. sprendimas), 372–374v (1790 m. vasario 24 d. sprendimas), 492–497, 501–502 (abu sprendimai su 1790 m. gegužės 15 d. data). Taip pat žr. priedą, dok. nr. 77, 78, 103.

⁴⁰ *LVA*, f. SA, b. 19503, l. 233–234v (1787 m. balandžio 19 d. sprendimas), 403–404v (1787 m. gegužės 19 d. sprendimas); b. 19504, l. 146–149 (1788 m. balandžio 17 d. sprendimas); b. 19505, l. 756–757 (1789 m. balandžio 22 d. sprendimas), 772–v (1789 m. gegužės 13 d. sprendimas), 853–856v (1789 m. kovo 18 d. sprendimas). Taip pat žr. priedą, dok. nr. 59 ir 64.

A. Klementas pasirodydavo Pero Juražico ir jo sūnų bylose⁴¹. LDK kancleriui Aleksandriui Sapiagai jis atstovavo kaip didelių valdų savininkui (Džiuginėnai) bylose su besiribojančių žemių savininkais⁴². A. Klemento paslaugomis nuolat naudojosi ir vienas kolega – advokatas ir Žemaitijos kamarininkas Anastazijus Sirpavičius (*Syrpowicz*)⁴³. Iš dvasininkų glaudūs ryšiai jį siejo su dominikonais, teisme jis gynė gimtosios Žemaičių Kalvarijos⁴⁴, o vėliau ir Raseinių dominikonų interesus⁴⁵, dažniausiai bylose su skolininkais. Įdomu paminėti, jog 1786 m. sausio mėnesį Raseinių žemės teisme jis atstovavo savo būsimai žmonai (kurią vedė 1789 m.) Uršulei Steponavičiūtei (*Urszula Stefanowiczówna*), kuri bylinėjosi dėl 1783 m. Fabijonui Marcinkevičiui paskolintų ir negražintų 70 muštų talerių⁴⁶.

Bene dažniausiai A. Klementui teko atstovauti bylose prieš Valavičių šeimą. 1784 m. Raseinių pilies teisme jis ginčijo Raseinių žemės teismo teisėjo Benedikto Valavičiaus pretenzijas į 1780 m. iš Žutautų pabėgusį Jokūbą Rumšą, įrodinėjo jį buvus bajoru⁴⁷. 1785 m. gruodį Raseinių pilies teisme A. Klementas kaltino B. Valavičiaus pavaldinį Biržišką dėl Raseinių seniūnijos gyventojų, pavarde Miniotai, sumušimo⁴⁸. 1789 m. atstovaudamas Dominykui ir Ievai Ostrovskiams įrodinėjo jų teisę į dalį B. Valavičiaus valdomos Paluknių valdos (Raseinių paviete)⁴⁹, taip pat Šidlovskių naudai norėjo priteisti Geišių (arba kitaip dar vadinamą Bagdoniškais) valdą, kurią B. Valavičius įsigijo iš Alojzo Montvilos⁵⁰. Tačiau visa tai A. Klementui nesutrukdė 1790 m. atstovauti byloje jau tam pačiam B. Valavičiui (tuo metu šis ėjo Raseinių žemės teismo pirmininko pareigas)⁵¹.

⁴¹ 1786 m. rugsėjo mėnesį Raseinių pilies teisme A. Klementas gynė Petrą Juražicą, apkaltintą dėl Stanislovo Dabševičiaus mirties (*LVI*A, f. SA, b. 19502, l. 212–219v, taip pat žr. priedą, dok. nr. 45 ir 46), o 1786–1790 m. atstovavo šiai šeimai Raseinių žemės teisme, atremdamas Mankovskių pretenzijas į valdas, pavadintas Misiūnai, Veliuonos pav. (b. 19499, l. 670–673v, 1786 m. birželio 23 d. sprendimas; l. 1006–1011, 1788 m. sausio 12 d. sprendimas). Taip pat žr. byloje pasakytas A. Klemento kalbas: priedas, dok. nr. 94 ir 95.

⁴² *LVI*A, f. SA, b. 19501, l. 78–79v (1785 m. kovo 18 d. sprendimas); l. 289–296 (1785 m. gruodžio 5 d. sprendimas); b. 19504, l. 267–268v (1788 m. gegužės 5 d. sprendimas); b. 19505, l. 949–952v (1789 m. gegužės 2 d. sprendimas). Taip pat žr. priedą, dok. nr. 51.

⁴³ *LVI*A, f. SA, b. 19505, l. 384–385 (1791 m. gegužės 14 d. sprendimas), 479–v (1790 m. kovo 13 d. sprendimas), 638–639 (1789 m. kovo 10 d. sprendimas); b. 19499, l. 1190–1193 (1790 m. sausio 22 d. sprendimas)

⁴⁴ Ten pat, b. 19503, l. 152–v, 153–154 (abu sprendimai su 1787 m. kovo 28 d. data); b. 19504, l. 63–64v (1788 m. kovo 13 d. sprendimas); b. 19505, l. 477–478 (1790 m. balandžio 14 d. sprendimas).

⁴⁵ Ten pat, b. 19505, l. 270–277v (1791 m. vasario 26 d. sprendimas), 278–281v (1791 m. kovo 29 d. sprendimas).

⁴⁶ Ten pat, b. 19499, l. 658–661v (1786 m. sausio 19 d. sprendimas).

⁴⁷ Ten pat, b. 19500, l. 69v–73v (1784 m. gegužės 21 d. sprendimas).

⁴⁸ Žr. priedą, dok. nr. 36.

⁴⁹ *LVI*A, f. SA, b. 19499, l. 1118–1128 (1789 m. lapkričio 23 d. sprendimas).

⁵⁰ Žr. priedą, dok. nr. 57, 58.

⁵¹ *LVI*A, f. SA, b. 19505, l. 769–770v (1789 m. gegužės 11 d. sprendimas)

Mažiausiai keturis kartus bylose dėl ribų jo atstovaujamojo procesinis priešininkas buvo Žemaitijos vyskupas Steponas Jonas Giedraitis (kai atstovavo Mažųjų Dirvenų tįjūnui Matui Bilevičiui, Slavočinskiams, Daugirdui ir Kanapinskiams bei valdovo dvaro vėliavininkui Kazimierui Volmeriui)⁵².

Abiejų Tautų Respublikos juridinės retorikos problematika iki šiol yra mažai nagrinėta tema⁵³. Dėl šios priežasties tiriant A. Klemento kalbas stengtasi nedaryti platesnių apibendrinimų. Absoliuti dauguma iki šių dienų išlikusių advokatų kalbų buvo pasakyta aukščiausiuose šalies teismuose. Šiame kontekste A. Klemento kalbos yra labai svarbus šaltinis, ypač darant prielaidą, kad jo vartotos retorinės priemonės nebuvo išskirtinės, bet būdingos ir kitiems žemesniųjų teismų (šiuo atveju – Raseinių) advokatams, kitaip tariant, atitiko bendras teismo ginčo retorikos tendencijas⁵⁴.

Kaip žinia, advokato kalbos paskirtis visada yra tokia pati: informuoti, įrodyti savo ginamųjų teiginių teisingumą ir įtikinti teisumą⁵⁵. Šių tikslų siekiama remiantis faktais, loginiais argumentais, tačiau taip pat retorinio ir psichologinio poveikio priemonėmis⁵⁶. A. Klementas įtikinėdavo pirmiausia siekdamas savo atstovaujamojo padarytą skriaudą (nepriklausomai nuo bylos rūšies) parodyti kaip pačią didžiausią. Taigi „nepakenčiamiausias“ iš visų nusižengimų jam yra žmogžudystė, taip pat valdos iš žmogaus atėmimas („turbūt kiekvienas su manimi sutiks, kad nėra didesnės bausmės, negu atimti iš ko nors turtą, o dar ir be priežasties“), nepelnytą šmeižtą ir kaltinimą („nekaltas apskundimas, nepelnytą šmeižtą yra skriauda, tačiau didžiausia skriauda yra kaltinimas kriminalu, nes juo šleikštisi prigimtis, jį griežčiausiai baudžia įstatymas, dėl to toks kaltinimas labiausiai paliečia“) ir netgi prarasti pinigai („iš nemalonumų tas yra didžiausias, kai davęs pinigų už kokį daiktą negali juo nei naudotis, nei atgauti pinigus, ir dar daugiau – naudotis ta laisve ir ramybe, kad nereikėtų toliau patirti išlaidų ir rūpesčių“)⁵⁷. Jis taip pat stengėsi

⁵²Ten pat, b. 19501, l. 21–24 (1785 m. kovo 9 d. sprendimas); b. 19503, l. 17–22v (1787 m. vasario 12 d. sprendimas), 248–261, 338–344 (1787 m. balandžio 24 d. ir gegužės 5 d. sprendimai).

⁵³Daugiau dėmesio sulaukė tik Lietuvos bajoro Kazimiero Liščinskio procese pasakytos kalbos, žr. nuorodas į literatūrą: A. R a g a s k a s, Kaltintojai ir gynėjai nukirsdinto bei sudeginto ateisto Kazimiero Liščinskio teismo procese (1689): mikroistorinio tyrimo metmenys, *Seminarai*. 2002, Vilnius, 2003, p. 17–53. Taip pat žr. XVII a. Vilniaus miestiečių teismui pateikiamų skundų kalbai skirtą tyrimą, D. F r i c k, „Słowa uszczypliwe“, „słowa nieuczciwe“. Język sporów sądowych i ruska polemika, *Terminus*, 2010, z. 2 (23), s. 15–35.

⁵⁴D. F r i c k, „Słowa uszczypliwe“, „słowa nieuczciwe“..., s. 19.

⁵⁵R. K o ų e n i a u s k i e n ė, *Juridinė retorika. Studijų vadovas teisininkams*, Vilnius, 2005, p. 72–75.

⁵⁶R. K o ų e n i a u s k i e n ė, Daiktavardžių deminutyvų eufemija advokatų kalbose, *Specialybės kalba: tyrimas ir dėstymas. Mokslinės konferencijos darbai*, Vilnius, 2006, p. 81. Kartais bylininkų pasirodymas teisme virsdavo ištiu spektakliu. Štai vienoje iš bylų bylininkė Mačiukienė, siekdama nuteikti teisėjus savo naudai, teisme pasirodė raudodama ir kartu su našlaičiais likusiais mažais vaikais, *Dzielo*, l. 599.

⁵⁷*Dzielo*, l. 101, 137, 227, 311v, 321v, 342, 385. Kad panašią įtikinėjimo formą naudojo ir kiti advokatai, liudytų A. Klemento priešingos pusės atžvilgiu pasakyti žodžiai: „bylininkų ketinimas yra visuomet nuspalvinti savo bylas“, ten pat, l. 129.

suformuoti neigiamą procesinio priešininko įvaizdį: parodyti tariamą jo niekšišumą, polinkį nusikalsti („visuomenė nežino kito tokio nusizengti įstatymams linkstančio piliečio kaip Anupras Sutkevičius, kuris nepatingėjo metų laikotarpyje tris kartus iš įvairių vietų užpulti Sutkaičių valdą“), pomėgį bylinėtis, bartis, šmeižti, persekioti ir daryti kitiems nemalonumus (esą kaltinamasis Putvinskis darė tai, „ką jam liepė jo sąmojingas sumanumas“), pyktį, žiaurumą ir negailestingumą (kalbėdamas apie tai, kad tris kulkas į Ignotą Milanovskį iššovęs Vincentas Meiras, „nejausdamas artimam gailėsčio, o žiauresnis už žvėrį“, dar atbėgo jį pribaugti)⁵⁸. A. Klementas stengdavosi priešininko veiksmus parodyti kaip prieštaraujančius teisei⁵⁹, iškreipiančius teisingumo supratimą⁶⁰, nutolinančius teisingumo įgyvendinimą⁶¹. Jis kritikuodavo ir priešingos proceso šalies pasirodymus teisme. Teigė, esą ji siekia supainioti reikalą, kalba daug ir tuščiai („patirtis visus išmokė, o ypač tai dažnai atsitinka šioje šventoje, kad juo labiau nuo tiesos nutolęs reikalas, tuo apie jį stengiamasi plačiau kalbėti“; esą kalbėta „ne tuo tikslu, kad uoliai būtų siekiama atskleisti tiesą, bet siekiant palikti sąmonėje įtikinėjimo pėdsakus“)⁶². Priešingos pusės advokato prašymų patenkinimą A. Klementas siejo ne konkrečiai su savo atstovaujamojo skriauda, bet su žala teismui, teisei ir visuomenei. Teismui patenkinus jo priešininko prašymą, visuomenė esą pradės „guostis“ dėl tokios negirdėtos praktikos; prašymas būtų dėl skolos persiūsti žemės teismui lygus norui „suformuoti tokią praktiką, dėl kurios ne vienas nebūdamas tikras dėl savo turto atsidustų“⁶³. Priešininko prašymus A. Klementas stengėsi pateikti ne tik kaip nepagrįstus, bet netgi kenkiančius paties teismo prerogatyvoms arba rodančius jam nepagarbą. Esą bylos persiuntimas žemės teismui būtų lygus pripažinimui, jog pilies teismas neturi teisės tokių bylų spręsti, „todėl čia reikia, ir būtinai reikia, sakyti ne tiek apie regento [Klemento atstovaujamojo – A. S.] praradimus, kiek pilies teismo valdžios autoritetą“⁶⁴. Prašymą nubausti A. Klemento ginamuosius už tai, kad byloje buvo skirtas atidėjimas, jis palygino su teismo, kuris priėmė tokį sprendimą, nuskriaudimu, o kitoje byloje teigė: „reikalauti bausmės už bylos įrašymą į netinkamą šaukimų registravimo dieną, tuo pačiu norėti pasakyti ir parodyti, kad tokia pat bausmė

⁵⁸ Ten pat, l. 52v, 154, 319, 357.

⁵⁹ „Nežinau, kokį pasiteisinimą suras Beresnevičiai ir Koplevskis, nebent kad jiems leista taip gėdingai elgtis, arba jiems negalioja įstatymai“ (*pod prawem nie żyją*), ten pat, l. 107.

⁶⁰ Komentuodamas Jasinskio, apkaltinto jaučių pagrobimu, kalbą, A. Klementas sakė: „tai, kas yra nusikalstamas – jis vadina teisingumu, kas prieštarauja teisei – jis vadina teisumu, kas užtraukia bausmę – jis vadina pagirtinu dalyku. Dovanokime jam tokį mąstymą, nes kas yra sau nedraugiškas, kas nori save teisti ir kas norėtų pripažinti savo kaltę?“, ten pat, l. 205.

⁶¹ Vienoje iš bylų A. Klementas sąmojingai teigė: „tikras šaunumas, taip mokėti nutolinti sprendimo įgyvendinimą, kad kai kurie jau nesulaukė bylinėjimosi pabaigos“, ten pat, l. 464v.

⁶² Ten pat, l. 131, 134.

⁶³ Ten pat, l. 49–50, 355.

⁶⁴ Ten pat, l. 49–50.

turi būti skiriama ir tam, kuris taip elgtis patarė⁶⁵. Apskritai priešininko pasirodymus jis dažnai apibūdindavo neigiamą konotaciją ir emocinį krūvį turinčiais žodžiais, tokiais kaip: neturėtų skųstis, nedera, netinka, veltui giriasi, tuščios pastangos, darbas veltui, negalioja, nuslėptas, teisė / įstatymai draudžia, negali būti ir nėra paneigta, nebus jiems malonu klausytis, skardžiai šaukia, nepajėgs, nesugebės įrodyti, guodžiasi, aiškina dokumentą sau pataikaudamas ir pan.

Savo pateikiamus prašymus A. Klementas vadino pagrįstais, atitinkančiais teisę (esą jis „elgiasi ne priešingai teisei, bet remdamasis teise, nes ją gerbia“) ir „valstybės įstatymų dvasią“⁶⁶. Taip pat dažnai jis minėjo savo atstovaujамųjų nenorą bylinėtis, esą šie ilgą laiką laukė ir kentėjo, kol galiausiai buvo priversti kreiptis į teismą⁶⁷. Savo atstovaujamosius stengėsi pavaizduoti kaip vargšus bajorus, patiriančius „ponų“, besigviešiančių jų „vargano (*ubożuchny*)“ turto, persekiojimą⁶⁸. Gindamas nužudymu apkaltintus Juražicus, pastarųjų veiksmus stengėsi sumenkinti: esą Stanislovas Dobševičius buvo pašautas, kai užpuolė Juražicų namą; į jį šovęs Petras Juražicas buvęs silpnas aštuoniasdešimtmetis senis; šauta iš šautuvo, kuris buvo užtaisytas šoviniais, skirtais šaudyti į žvirblius; taikyta į kojas, o gangrena išsivystė dėl medikų kaltės. Todėl jie esą kalti ne dėl mirties, o nebent „šiek tiek“ dėl ligos⁶⁹.

Siekdamas sudaryti pagarbos kalbančiojo atžvilgiu įspūdį bei sukelti teigiamas emocijas ir tuo pačiu sustiprinti išsakomus argumentus, A. Klementas vartojo dažnai to meto oratorių kalbose sutinkamą elementą – pataikavimą⁷⁰. Kalbėdamas apie teismą jis vartojo tokius epitetus kaip teisingas, besivadovaujantis teismu ir teisingumu, pasižymintis aukščiausiu tobulumu, įžvalgus teisėje ir pasižymintis pagirtinu teismu⁷¹. Jis nepamiršdavo pažymėti aukštos teisėjų kvalifikacijos, teisės išmanymo ir kompetencijos⁷². Į teismą kreiptis verčia teismo autoritetas ir šlovė, pavyzdžiui, A. Klemento klientas (Leiba Jankelevičius) bylą dėl skolos, remdamasis 1776 m. įstatymu, galėjo teikti bet kokiam

⁶⁵ Ten pat, l. 129v, 204.

⁶⁶ Ten pat, l. 131, 355v, 527v.

⁶⁷ Plg. ten pat, l. 121.

⁶⁸ Ten pat, l. 80–90v, 319v.

⁶⁹ Ten pat, l. 221–230v.

⁷⁰ M. D a w i d z i a k - K ł a d o c z n a, Pochlebstwo jako konstytutywna cecha oracji Sejmu Wielkiego, *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, pod red. A. Burzyńskiej-Kamienieckiej, Wrocław, 2012, s. 67–81.

⁷¹ *Dzielo*, l. 103, 104, 359, 444.

⁷² „Šiam teismui, kuris žino visus valstybės įstatymus, kuris turi patirties sprendžiant įvairiausias bylas, kuris geba tinkamai išspręsti ir nuraminti kiekvieną šalies abejonę ir neaiškumą, nereikia priminti kaip yra, ar turėtų būti apmokamos veliono skolos“, ten pat, l. 4. Kitur A. Klementas teigė neaiškinsiąs, kokia svarbi yra byla dėl nužudymo, nes „jaučia šioje šventovėje posėdžiaujančių pareigūnų kuo puikiausią rūpestį teisės taikymu, tuo pačiu ir teisingumu“, ten pat, l. 101.

teismui, bet pasirinko Raseinių pilies teismą, mat girdėjęs, kad tai yra „teisiausias teismas Žemaitijoje“, o Žemaitijos seniūnas – „teisių sergėtojas“, kuris „gaivina širdis“⁷³.

Siekdamas didesnės ekspresijos ir norėdamas sukelti klausantiesiems tam tikras emocijas, advokatas vartojo tropus ir retorines figūras⁷⁴. Kalbant apie iškalbos stilišką, A. Klementui labai būdinga kelti klausimą ir tuoj pat pačiam į jį atsakyti. Taip jis daro net tada, kai kelia atrodytų retorinio pobūdžio klausimą („Ar gali teismas bausti nekaltą, ar gali teismas elgtis priešingai teisei? Tikrai ne!“)⁷⁵. Iš retorinių figūrų ir tropų A. Klementui pats būdingiausias yra sinonimas, t. y. beveik kiekvienoje savo kalboje jis laikėsi tokios stilistinės ypatybės, kad pavartodavo kartu tris tos pačios arba artimos reikšmės žodžius. Pavyzdžiui, teismo jis prašė, kad priešingos šalies „aiškinimas neturėtų galios, jėgos ir neįtikintų“, kalbėjo apie bajorų „jautrumą, rūpestį ir uolumą“ teisėkūroje, atsakovo ieškinį vadino „sueškotu, išrūpintu ir sugalvotu“, savo pateiktą įrodymą – „stipriausiu, pirmiausiu ir galutiniu“, priešininko kalbas apibūdino kaip sakomas „veltui, tuščiai ir klaidingai“, nužudymas, jo teigimu, buvęs įvykdytas „savo noru, neatsitiktinai, dar daugiau – suplanuotai“⁷⁶ ir t. t. Tokiu būdu jis greičiausiai norėjo išplėtoti pagrindinę mintį ir ją akcentuoti, tačiau neatmestina, jog tokia priemonė tiesiog turėjo papuošti kalbą. Metaforų, katachrezių ir kitokių tropų jis vartojo nedaug, iš jų galima paminėti šiuos: palaidoti pelenuose, skolą pražudyti tarp popierių, kreivai žiūrėti, badyti akis, įstatymai šaukia, atverti akis, judinti mirusiųjų pelenus, žiūrėti plūgo, smalsios akys (*ciekawe powieki*), mąstyti žmogiškai (*po ludzku myśląc*), šviežia atmintis, sutepti rankas krauju, išplėsti žmogaus gyvybę, persikelti į amžinybę, judinti plunksną⁷⁷. Pasitaiko ir frazeologinių posakių bei sentencijų vartojimo atvejų: „kas gauna turtą, turi prisiimti ir atsakomybės našta“ (*kto osiąga dobra powinien nosić i brzemiona; quis habet bona, habet et onera*), „nedaryk kitam to, kas pačiam nemiela“, „apie mirusius tik gerai“ (*de mortuus si non bene, nun quam male*)⁷⁸. Priešininką, jo veiksmus ir argumentus A. Klementas stengėsi išjuokti ironijos tropu. Tadą Kušleiką ir Kazimierą Adomavičių, kurie šaudė į beginklį Juozapą Eidintą, A. Klementas savo kalboje vadino „riteriais (*rycerze*)“⁷⁹. Norėdamas sumenkinti priešininko dokumentą, teigė, kad jį parengė nuo dvaro priklausomas „raštininkėlis (*pisarczyk*)“⁸⁰. Panašiai atstovaudamas Žemaitijos rotmistrui Bunarui

⁷³ *Dzielo*, I. 49–50, 370–371v.

⁷⁴ R. K o Ź e n i a u s k i e n ė, *Retorika. Iškalbos stilistika*, Vilnius, 1999, p. 205–348.

⁷⁵ *Dzielo*, I. 248v.

⁷⁶ Ten pat, I. 3, 106, 236, 439.

⁷⁷ Ten pat, I. 19v, 103, 133v, 292, 228v, 433v, 446, 464v, 465, 489, 543, 552, 643.

⁷⁸ Ten pat, I. 4v, 108v, 222, 549v, 664.

⁷⁹ Ten pat, I. 19v. Tuo pačiu epitetu kitoje byloje jis pavadino Beresnevičių ir jo sūnėną Koplevskį, kurie išvyko iš savo namų apsiginklavę lyg į mūšį, o vėliau iš pasalų nužudė Bankovskį, ten pat, I. 107.

⁸⁰ Ten pat, I. 320.

jo priešininko pateiktą dokumentą, kuriuo buvo įrodinėjamas žemių įsigijimas, pavadino „popiergaliu“ (*szpargalik*), o nupirktas esą galėjo būti nebent mažas žemės gabaliukas – vienas rėžis, kaip bajorams esą dažnai atsitinka⁸¹. Toje pačioje byloje jis visaip stengėsi sumenkinti kažkokį raštinės darbuotoją Dutkevičių, kuris išdavė liudijimą apie tai, kad teismo knygoose nerado dokumentų, patvirtinančių Bunaro teises į Prienų Zdanių valdą: „mylimas jaunuolis, atsakovo pagerbtas archyvisto pareigomis [atsakovas buvo kažkoks teisėjas – A. S.], ne todėl, kad šis to būtų nusipelnęs, bet todėl, kad buvo nuolankus bylininko norams; mokantis įvairių kalbų, o konkrečiai rusėnų kaip vietinis [t. y. būdamas žemaitis esą nemokėjo rusėnų kalbos – A. S.], jis yra ne archyvistas, bet bajoriškų užkampių ir jų dokumentų kapstytojas, nes kaip pats savo raštu prisipažino, pas bajorus ieškojo, ko nepametęs“⁸². Neigdamas Petrelių šeimos pretenzijas į žemę teigė, kad šie buvo ne savininkai, davę vardą žemei, bet atvirksčiai – jos vardą gavę gyventojai (*jak mówią nie Petrele do Petrelów, ale Petrelowie do Petrel należeli*)⁸³. A. Klementas nevengė pasišaipyti ir iš dvasininkų, pavyzdžiui, atstovaudamas Mažųjų Dirvėnų tijųūni Bilevičiui procesinį priešininką Žemaičių vyskupą Steponą Giedraitį yra ironiškai pavadinęs ganytoju, o Krakių vienuoles – avelėmis⁸⁴. Kai byloje atstovavo Juchnevičiams, kurie jų skolaraičius supirkusiam kunigui Dominikui Mankovskiui sumokėjo daugiau, nei buvo skolingi (permokėjo beveik tūkstantį auksinų), bet negavo tai patvirtinančių dokumentų, A. Klementas teigė, esą visuomenėje yra puikiai žinoma, koks dvasininkas yra stropus, kai bylinėjasi, o sakyti, kad Juchnevičius neprašė išduoti kvito, yra lygu „pasirodyti neišmanančiu teisės, kurios išmanymu kanauninkas kaip tik labiausiai ir garsėja“⁸⁵. Tačiau viskas smarkiai pasikeitė, kai A. Klementas tapo D. Mankovskio advokatu. Tada jis jau kalbėjo apie dvasininko baimę būti apkaltintam pomėgiu bylinėtis ir apie jo visišką teisės neišmanymą⁸⁶.

Esama ir kitų pavyzdžių, kurie parodo, kaip pasikeisdavo advokato retorika, kai buvęs priešininkas tapdavo klientu. Štai 1783 m. gruodžio mėnesį Raseinių pilies teisme atstovaudamas Viktorui Jarudui A. Klementas siekė iš Raseinių seniūnijoje gyvenusio žydo Berelio Mejeravičiaus priteisti skolą. Advokatas prašė, kad bylą spręstų pilies teismas, nes žemės teisme esą prisikaupė neišspręstų bylų, todėl jos nagrinėjimas būtų užvilkinatas, o tuo metu žydas galėtų savo turto likučius paversti posakiu „nieko nebeliko“. Mat tokiai nuovokiai tautai priklausantis žmogus moka užslėpti savo pragyvenimo šaltinius

⁸¹ Ten pat, l. 547v. Panašiai kitoje byloje Krakių dvaro išduotą sprendimą pašaipiai vadino „sprendimėliu“ (*dekretalik*), ten pat, l. 501.

⁸² Ten pat, l. 544.

⁸³ Ten pat, l. 588v.

⁸⁴ Ten pat, l. 501v.

⁸⁵ Ten pat, l. 80v–81.

⁸⁶ Ten pat, l. 137, 139.

ir pasirodyti esantis „fatališkas varguolis“. Taip pat jis ginčijo, kad žydas gali atiduoti turtą kreditoriams (bankrutuoti), nes ši nuostata galioja tik valdantiems bajorišką žemę, o leidus šia galimybe naudotis žydams, „tikriausiai visi valstybės gyventojai (kaip moko patirtis) daugiausia sumų paskolinę kahalams ir žydams, taps nelaimingi; nes tie iš prigimties turi polinkį apgaulingiems žaidimams ir žmones sekinančioms apgaulėms, todėl tektų vaikščioti iš vieno teismo į kitą“⁸⁷. Kai vėliau A. Klementą toje pačioje byloje pasamdė Raseinių seniūnas Matas Bilevičius, šis jau teigė, kad žydas atiduoda turtą kreditoriams, taigi byla gali spręsti tik žemės teismas⁸⁸. Be to, gindamas žydą jis dar paminėjo vieną teisinį principą – *neminem captivabimus nisi iure victium* (nieko nekaliname be teismo sprendimo), t. y. tol, kol žydo valdomas turtas nėra įvertintas taksacinio teismo, jis turi asmeninę neliečiamybę. Beje, minėtas principas galiojo tik bajorijai, todėl juo buvo pasiremta neteisingai.

A. Klemento požiūris į teisę apskritai buvo nevienareikšmis. Viena vertus, jis teigė, jog „kiekvienas, kuris jaučiasi esantis pilietis, turi pareigą ir būtinybę gerbti teisę ir paklusti jos normoms“, o priešininkas, kuris leidžiasi nuteisiamas banicijos bausme, tuo pačiu „nusikrato paklusnumo pilietiškumui, paniekina šalies įstatymus“⁸⁹. Tačiau, kita vertus, kaip aiškėja iš jo pasisakymų, privalu ne tik beatodairiškai taikyti teisę, bet ir atsižvelgti į įvairias gyvenime susiklostančias aplinkybes. Tarp teisės normų, kurias reikia taikyti atsargiai, dažniausiai jis minėjo senatį: „nekalbu konkrečiai apie šią bylą, nes joje nėra praleisti terminai, tačiau apskritai apie tokius atvejus, kur senatis gali būti suėjusi – jeigu teismas pasiryš paisyti senaties, tikriausiai išsprendus kelias tokias bylas likusieji raudodami turės išbraukti savo ieškinius, nes visur sueina senatis“⁹⁰.

A. Klemento teigimu, teismas privalo atsižvelgti ir į teisingumo faktorių: „kiekvienas teismas turi griežtai laikytis teisės, to nepaneigsi, tačiau vėlgi reikia sutikti ir su tuo, kad teismas pagal [TLS – A. S.] 4 sk. 54 str. paskutinį paragrafą turi aiškiai prievolę paisyti teisingumo“⁹¹. Kai kunigas Mankovskis už neišmokėtą kraičio sumą išdavė skolarą, o vėliau ieškovas stengėsi iš jo prisiteisti procentus, A. Klementas teigė: „teismas susiduria

⁸⁷ Žr. priedą, dok. nr. 9.

⁸⁸ Žr. priedą, dok. nr. 34.

⁸⁹ *Dzielo*, I. 121v, 134.

⁹⁰ Ten pat, I. 480, 481, 556v. Tiesa, kitoje byloje jis jau pasisakė už senaties normos taikymą: „tai yra piliečiams reikalingiausias punktas, nes jeigu jo nebūtų, tuomet dėl rietenų gausos visa valstybė patektų į suirutę ir kiekvienas pilietis nebūtų tikras dėl savo turto“, ten pat, I. 239v.

⁹¹ Ten pat, I. 6v. Minėtas paragrafas skelbė, jog nesant atitinkamos teisės normos, sprendimas turi būti priimtas paisant teisingumo, pagal savo sąžinę ir remiantis kitomis krikščioniškomis teisėmis (*a gdzieby czego w tym Statucie nie dostawało, tedy sąd przychylając się do bliższej sprawiedliwości, według sumnienia swego i przykładem inszych praw chrześcianskich to odprawować i sądzić ma*, čia ir toliau nuorodos į TLS straipsnius pateikiamos cituojant šį leidimą: *Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Wilno, 1744, s. 179).

su šia sentencija: byla teisinga, bet neatitinka teisinių reikalavimų (*sprawa sprawiedliwa, ale nieprawna*)⁹², t. y. pinigų suma nebuvo skola, o tik taip įforminta. Šiuo atveju esą teisėjai turi priimti sprendimą, remdamiesi teisingumo jausmu⁹².

Tačiau dar dažniau nei teisingumą A. Klementas nurodydavo paprotį, argumentuodamas tai TLS 3 skyriaus 15 straipsniu⁹³. Atstovaudamas asmenims, kurie į teismą buvo pašaukti dėl išvartymo iš apyrbės, jis reikalavo „visuotiniu papročiu“ skirti byloje atidėjimą, nes minėtas straipsnis gerus papročius prilygina įstatymui⁹⁴. Visuotiniu papročiu jis taip pat vadino atskirai nuo skundo ir byloje pasakytų kalbų teismui raštu pateiktų bylininkų prašymus⁹⁵, valstiečių sudaromus dokumentus, pateiktus dvaro ponui⁹⁶, būtinybę nustatant sienas ribų teismui remtis ne vieno, o daugelio žmonių liudijimu⁹⁷, įstatymų netaikymą atgaline tvarka⁹⁸, vertimą bylininką atlikti priesaiką įrašius ieškinį į šaukimų registravimo dieną⁹⁹. Paprotys esąs aptarti žmogžudystės motyvus ir aplinkybes, nes šiaip esą tokios būtinybės nėra – apie ją teismas sužinos perskaitęs tyrimo medžiagą¹⁰⁰, taip pat dokumentų padėjimas teisme, nes be jų negali būti nagrinėjama byla „remiantis visuotiniu papročiu, o geri ir naudingi papročiai yra prilyginti teisei“¹⁰¹. Papročiu jis vadino ir tai, ką aiškiai apibrėžė įstatymas, pavyzdžiui, padėję dokumentus raštinėje (*komportacja dokumentów*), bylininkai turi gauti raštinės vadovo pasirašytą pateiktų dokumentų sąrašą – bet tokią tvarką numatė ir 1726 m. konstitucija¹⁰². A. Klemento nuorodos į paprotį iš tikrųjų leidžia nustatyti tam tikrą LDK susiklosčiusią teismų praktiką. Štai papročiu jis vadina už smurtinį valdos ar žemės atėmimą kaltininkui skirti ne tik įstatymuose

⁹² *Dzielo*, l. 140. A. Klementas teisingumo sampratą plėtojo per konkrečius pavyzdžius. Jo teigimu, yra neteisinga, kad XVIII a. pradžioje Ginteliškių valsčiaus gyventojams suteiktą paskolą turi gražinti dabartiniai jos gyventojai, nes neišku kas skolinosi, o valsčiaus gyventojai turi laisvę parduoti turtą ir keisti gyvenamąją vietą. „Todėl koks tai teisingumas, kai tas, kuris nusipirko valstiečio namą, moka dvarui įprastą mokesį, dar būtų verčiamas gražinti svetimą skolą, kuria nesinaudojo?“, ten pat, l. 395. Kitoje vietoje jis teigė, kad negali būti teisingesnio reikalavimo už tą, kad skolininkas gražintų tai, kas buvo priteista teismo sprendimu, ten pat, l. 463.

⁹³ Minėtas straipsnis skelbė: *Też przyrzekamy wszystkie przywileje ziemskie starodawne i nowo od nas dane, wolności i zwyczaję dobre starodawne zachować, i w niczym tego nie naruszać, a nowego nic nie ustawiać, Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego*, p. 77.

⁹⁴ *Dzielo*, l. 13 (toks prašymas buvo pateiktas siekiant, kad teismas iš karto neįsakytų gražinti jėga atimtos valdos).

⁹⁵ Ten pat, l. 333.

⁹⁶ Ten pat, l. 393v. Anot A. Klemento, jei valstietis, nelydimas pono, negali bylinėtis teisme, juo labiau be dvaro vyresnybės žinios jis negali sudaryti sutarčių, ten pat, l. 394.

⁹⁷ Ten pat, l. 416–17v.

⁹⁸ Ten pat, l. 503.

⁹⁹ Ten pat, l. 643v.

¹⁰⁰ Ten pat, l. 170v.

¹⁰¹ Ten pat, l. 289.

¹⁰² *Žr. VL*, t. 6, p. 238; *Dzielo*, l. 236, 289.

numatytą šešių savaičių aukštutiniame kalėjime baudą, bet ir priteisti 100 kapų siekiančią pinigų sumą. Įstatymai, išskyrus TLS (IV sk., 92 str.), kuris gražinant valdą nurodė agresorių iš karto bausti 20 kapų grašių bauda už „smurtą“, konkretaus baudos dydžio neapibrėžė¹⁰³. Tačiau, kad buvo susiklosčiusi praktika ir „papatrys“ tokiose bylose skirti būtent 100 kapų baudą, anot A. Klemento, turėjo liudyti ir priešingos proceso šalies reikalavimas, kuri kaltino tuo pačiu nusikaltimu. Greičiausiai toks baudos dydis buvo atsiradęs žiūrint į kitus 1764 m. seime priimtus įstatymus, o konkrečiai: už nepagrįstą apeliaciją ir pasipriešinimą teismo sprendimui nuteistajam turėjo būti skiriama vienoda šešių savaičių kalėjimo ir 200 kapų bauda – iš jų pusė turėjo tekti teismui, o pusė – nukentėjusiajam¹⁰⁴. Kaip teigė A. Klementas, jeigu įstatymas už pasipriešinimą sprendimo vykdymui numato šimto kapų grašių baudą, tokia privalo būti skiriama ir už išvarymą, nes taip priešinama visuotiniams įstatymams¹⁰⁵. Teismas, A. Klemento teigimu, šią praktiką puikiai žino, todėl privalo laikytis to, kas „visoje tautoje yra paprotys“¹⁰⁶. Panašiai buvo, kai jis prašė priteisti išlaidas pareigūnams, kuriems buvo sumokėta už veiksmus, susijusius su sprendimo vykdymu – už kiekvieną veiksma, remiantis 1726 m. įstatymu, prašyta 300 auksinų atlygio. A. Klementas teigė: „tegu bylininkas neįrodinėja, jog šis mokestis yra mokamas pareigūnams tik už jų atliekamą tyrimą, nes visa visuomenė moka šį įprastą mokesť“¹⁰⁷. Esą, jei įstatymai nėra numatę šio mokesčio už kitus pareigūnų atliekamus veiksmus, tada reikėtų prilyginti jį papročiu, nes „geri papročiai naudojami vietoje teisės“. 1726 m. įstatymas nustatė, jog teismo pareigūnas už atliktą tyrimą iš bylininko negali reikalauti daugiau nei 300 auksinų, o mažiau svarbiose bylose (ši formulė nebuvo paaiškinta) ir tose, kur jiems netektų toli vykti – pusė tiek, arba kitaip proporcingai mažiau¹⁰⁸. Tačiau 300 auksinų iš tikrųjų ir tapo ta suma, kurios pareigūnai iš savo klientų reikalavė, neatsižvelgdami į jokiais kitas aplinkybes ir atliekamų veiksmų pobūdį, taigi ir sprendimų vykdymo atvejais¹⁰⁹. Panašiai, remdamasis teismu ir senais papročiais, kitoje byloje A. Klementas prašė priteisti ne tik skolą, bet ir antra tiek vietoje procentų¹¹⁰. Iš tikrųjų to-

¹⁰³ Plg. *VL*, t. 6, p. 33, p. 91; t. 7, p. 175; t. 9. 419–420.

¹⁰⁴ Ten pat, t. 7, p. 173, 174.

¹⁰⁵ *Dzielo*, l. 204.

¹⁰⁶ Remdamasis tokiais pat argumentais jis prašė 100 kapų baudą skirti ir Daukantiškių valdą užgrobusiam Žemaitijos kardininkui Pranciškui Pilsudskiui (*Dzielo*, l. 414) ir 1787 m. gruodžio 11 d. sprendimu Raseinių žemės teismas tokį prašymą patenkino, *LVI A*, f. SA, b.19499, l. 839–848v.

¹⁰⁷ *Dzielo*, l. 428v.

¹⁰⁸ *VL*, t. 6, p. 236–237.

¹⁰⁹ Tokią sprendimą vykdžiusiems pareigūnams mokamą pinigų sumą minėjo 1726 m. seime priimtus įstatymus kritikavęs anoniminio spaudinio autorius, *Reflexye stanu szlacheckiego nad poprawką prawa W. X. L.* [nedatuotas spaudinys]. Taip pat. plg. A. Stankėvič, *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. II pusėje: bajoriškosios teisės raiška. Daktaro disertacija*, Vilnius, 2013, p. 288.

¹¹⁰ *Dzielo*, l. 478v (*nie wedle upodowania Bernowiczowskiego jest te do sądu doniesienie, lecz gruntując się na słuszności, obyczajności i zwyczajach dawnych*).

kią praktiką galima pastebėti ir LDK Vyriausiajame Tribunole, kai bylose dėl senų skolų nebuvo skaičiuojami procentai, bet nurodoma gražinti dvigubai didesnę sumą (žr. toliau).

Savo poziciją A. Klementas argumentuodavo įstatymų reikalavimu, remdamasis konkrečiais TLS straipsniais ir Seime priimtais konstitucijų nuostatais. Faktiškai jis rėmėsi Trečiuoju Lietuvos Statutu, Seime priimtomis konstitucijomis (*Volumina legum* rinkiniais) ir vieną kartą yra paminėjęs Žeglickio knygą, kuri yra šešiuose „*Volumina legum*“ tomuose sukauptų įstatymų rodyklė¹¹¹. Tačiau labiausiai stebina šie faktai: 1) rėmimasis ne atitinkamais TLS straipsniais, bet kuo senesnėmis konstitucijomis, kurios vėlesniuose TLS leidimuose buvo spausdinamos po atitinkamais straipsniais; 2) nuorodos į lenkiškus įstatymus. Štai, pavyzdžiui, reikalaujamas baudmės Petrauskams, kurie apkaltinę Šimkevičių savo žmonos nužudymu jį neteisėtai įkalino, A. Klementas minėjo ne atitinkamą TLS straipsnį, o lenkiškas konstitucijas¹¹². Panašiai kalbėdamas apie pono, atsakiusio įvykdyti teisingumą nusikaltusio pavaldinio atžvilgiu, atsakomybę jis minėjo ne TLS XI skyriaus 37 straipsnį, bet po juo užrašytą 1498 m. įstatymą, duotą Jono Albrichto Petrakave¹¹³. Siekdamas, kad byloje būtų paskirtas tyrimas, norint nustatyti, ar darydama užrašymą Kašutienė buvo teisiškai veiksmi, jis teigė: „šis teismas įprastai kuo tiksliausiai paiso gimtųjų įstatymų ir jų suteikiamo teisingumo, todėl suprantu, jog ir be šalių priminimo nutars savo sprendimu tai, ko reikalaus bylos pobūdis ir rūšis, kadangi žinoma, jog teismas visuomet paiso 1454 m. konstitucijos valios, kad bylos turi būti sprendžiamos remiantis Statutų knygomis“ [t. y. rašytiniais įstatymais – A. S.]¹¹⁴. Būtų užtekę paminėti to paties TLS I skyriaus 1 straipsnį, kuriuo reikalauta visus teisti remiantis Statutu. Asmeninę atsakomybę ir senaties negaliojimą suirutės metu jis grindė 1347 m. įstatymais („artimiausia asmenų giminystė, pavyzdingiausia draugystė neįpareigoja, kad vienas už kitą dėl kokio nors veiksmo kentėtų“, „tėvas už sūnų neturi būti baudžiamas“), o draudimą jėga atsiimti nuosavybę – 1368 m. įstatymu („niekas iš nieko savo daikto jėga neturi imti, net jeigu jo paties būtų“)¹¹⁵. Tiesa, kartais tokius kazuistiškai suformuluotus įstatymus būdavo patogu pritaikyti konkrečiai susiklosčiusioje situacijoje, kaip antai byloje dėl

¹¹¹ Greičiausiai turėta omenyje ši knyga: A. K. Ż e g l i c k i, *Inwentarz praw, statutów, konstytucyi, koronnych i W. Ks. Lit. znajdujących się w sześciu pierwszych tomach Voluminis Legum*, Warszawa, 1782, 934 s. Žeglickio veikalą A. Klementas minėjo nurodydamas į 17 ir 555 puslapius, kuriuose kalbama apie senaties normą pinigų ir grūdų skolinimo atvejais, *Dzielo*, I. 392.

¹¹² *Dzielo*, I. 76v; *Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego*, s. 393; *VL*, t. 2, p. 255.

¹¹³ *Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego*, s. 350; *Dzielo*, I. 102v, 117v. Toje pačioje byloje A. Klementas citavo 1532 m. (*VL*, t. 1, p. 247) ir 1538 m. įstatymus (ten pat, p. 259), kurie už bajoro sužeidimą valstietį reikalavo bausti mirtimi, o ne atitinkamą vėlesnį TLS XI sk. 39 ir 49 str. – šie valstiečiui numatė mirties baudmę ne sumušimo, o suluošinimo atveju.

¹¹⁴ *Dzielo*, I. 162. Taip pat žr. priedą, dok. nr. 60.

¹¹⁵ *Dzielo*, I. 391v, 566. Tokius argumentus jis pasitelkdavo ir kitais atvejais, žr. ten pat, I. 102v, 233–v, 566.

pagrobtų jaučių jis rėmėsi 1347 m. įstatymu, kuris konkrečiai tokias veikas ir minėjo¹¹⁶. Susipažinus su A. Klemento kalbomis, susidaro įspūdis, kad jis sąmoningai stengėsi remtis būtent kuo senesniu įstatymu¹¹⁷.

Kaip pats A. Klementas aiškino nuorodas į lenkiškus įstatymus? Keliose vietose yra iškalbinių paaiškinimų, atsakant į priešininko repliką, kad Lietuvoje lenkiški įstatymai negalioja: „šis aiškinimas teismo neturi įtikinti, kad tie įstatymai negalioja Lietuvoje, nes 1699 [!, turi būti 1697 – A. S.] m. Teisių sulyginimo įstatymu Lietuva juos priėmė“¹¹⁸. Iš tikrųjų minėto įstatymo tikslas nebuvo teisės suvienodinimas, o tik kai kurių nuostatų, dėl kurių LDK vidurinioji bajorija jautėsi nuskriausta, panaikinimas¹¹⁹. Nors ir sulaukėdavo priekaištų, tačiau A. Klementas ir toliau savo kalbose citavo lenkiškus įstatymus: 1789 m. jis paminėjo 1532 m. konstituciją, kuri neįrodžiusiems kaltinimo rašto sufalsifikavimu numatė 14 grivinių baudą. Byloje A. Klementas sakė: „tegu bylininkas nesutinka su šiais aiškinimais, tegu juos vadina tik Lenkijai, o ne Lietuvai skirtais, bus pateikti ir tie, kurie skirti konkrečiai Lietuvai“¹²⁰. Kitoje byloje, grįsdamas būtinybę kuo greičiau išnagrinėti bylą, jis teigė visų įstatymų neminėsiąs, o apsiribos tik Lietuvos Statutu¹²¹. Šis ir kiti pastebėjimai leidžia spėti, jog „Volumina legum“ rinkiniuose surašytus įstatymus jis laikė esant bendra teise, kuri galiojo tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje ir ją neva sukūrė Teisių sulyginimo aktas. Tai, kad lenkiškus įstatymus A. Klementas minėjo nuolat, rodytų, jog ir teismuose nebūta vieningo požiūrio į jų galiojimą. Tiesa, atvejų, kad Lietuvos teismai sprendimą būtų rėmę ne Lietuvai skirtais įstatymais, praktikoje beveik nepasitaikė. Todėl ne visai aišku, ar A. Klemento užimta pozicija atitiko jo įsitikinimus, ar tarpusavyje prieštaraujančių įstatymų buvimas tiesiog leido lengviau pagrįsti atstovaujamos šalies poziciją.

Atrodo, kad A. Klementas ne visada teisingai interpretuodavo ir kitus įstatymus. Vienas tokių – 1726 m. įstatymas, pavadintas *Clementia et moderamen*. Jis uždraudė teismams *w taktowych sprawach* gailėtis teisiamų asmenų, turėta omenyje gailėtis žmogžudžių ir atleisti juos nuo mirties bausmės¹²². Tačiau juo remdamasis A. Klementas teigė,

¹¹⁶ Ten pat, l. 203v. Taip pat žr. priedą, dok. nr. 45.

¹¹⁷ Bene vienintelis atvejis, kai A. Klementas prašė remtis būtent pačiu naujausiu įstatymu, kai byloje suėjus senačiai apeliavo į „svarbiausią įstatymą – 1768 m. sutartį, pasirašytą su besiribojančiomis tautomis“. Ši skelbė, kad valdomis garantuotoms skoloms senatis negalioja, *Dzielo*, l. 7.

¹¹⁸ Ten pat, l. 233v. Panašiai jis teigė ir kitoje byloje: esą įstatymai neabejotinai galioja ir Lietuvai, nes tą sankcionavo Teisių sulyginimo įstatymas, ten pat, l. 321–321v.

¹¹⁹ A. B. Z a k r z e w s k i, *Naiwność czy taktyka? Uzasadnianie prób unifikacji prawa litewskiego i koronnego XVI–XVIII wieku, Lietuvos Statutas ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškoji visuomenė. Straipsnių rinkinys*, sudarė I. Valikonytė ir L. Steponavičienė, Vilnius, 2015, p. 79.

¹²⁰ *Dzielo*, l. 516v–517.

¹²¹ Ten pat, l. 436.

¹²² *VL*, t. 6, p. 238.

jog nusižengiantiems įstatymams jokio pasigailėjimo būti negali, tai esą galioja ir skolininkams bei atimantiems kitų valdas. Šis įstatymas, A. Klemento manymu, neleidžia atsižvelgti ir į skolininko turtinę padėtį, nes įpareigoja vadovautis ne gailėstingumo, o teisingumo jausmu¹²³.

1764 m. Seimas uždraudė LDK teismams priimti savo sprendimus remiantis precedentais. Ši nuostata buvo pagrįsta atsižvelgiant į tuos gausius atvejus, kai dėl didikų įtakos teisės normos aiškintos priešingai jų reikšmei. Tačiau, kita vertus, ši aplinkybė neleido formuotis ir vientisai teismo praktikai, t. y. analogiškose situacijose skirtingus sprendimus priimdavo netgi aukščiausias LDK teismas – Vyriausiasis Tribunolas¹²⁴, jau nekalbant apie žemesnius teismus. A. Klementas, siekdamas įtikinti Raseinių žemės teismą savo prašymų pagrįstumu, bent tris kartus rėmėsi precedentais. Pirmasis atvejis yra iš 1784 m. ir susijęs su reikalavimu skirti tyrimą, kuriuo turėjo būti nustatytas Liucijos Kašutienės veiksnumas, kai ji prieš mirtį užrašė Pakražančio valdą ne savo giminaičiui – Inovroclavo sargybininkui Mykolui Zaleskiui, o svetimam asmeniui – Kevnarskiui. A. Klementas įrodinėjo, jog ši aplinkybė yra svarbi, kartu paminėdamas neseną pavyzdį, kai Krokuvos vyskupas Kajetanas Sołtykas 1782 m. buvo pripažintas neveiksniu ir nušalintas nuo turto valdymo¹²⁵. 1788 m. tame pačiame teisme jis įrodinėjo, kad 1765 m. Juškevičiams už Daukintlaukio valdą Felicijono Ripinskio sumokėta suma (10 tūkst. timpų) privalo būti gražinta priskaičiuojant antra tiek procentų. Teismas esą turi sekti LDK Vyriausiojo Tribunolo pavyzdžiu, kuris 1781 m. gruodžio 5 d. sprendimu iš to paties Rypinskio prisiteisė ne tik pinigus, bet ir procentus¹²⁶. Toliau, lyg iš karto atsakydamas į galimą priekaištą, teigė: „veltui Putvinskis pavartos patarlę – *praeiudicata non sunt allegata* – nes Tribunolas taiso žemesnių teismų sprendimus, tad tinka ir dera sekti jo sprendimais“¹²⁷. Galiausiai 1789 m. pradžioje atstovaudamas Mažųjų Dirvėnų tijūnui Bilevičiui, kuris iš Krakių vienuolių norėjo prisiteisti išmariniu turtu įvardytą Plinkaigalio kaimą, jis pasirėmė tame pat teisme iš esmės nagrinėta panašaus pobūdžio byla tarp

¹²³ *Dzielo*, I. 205, 429v, 463.

¹²⁴ A. Stankėvič, *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. II pusėje...*, p. 315–316.

¹²⁵ *Dzielo*, I. 163. Apie paminėtą nušalinimą žr.: R. Butterwick, *Polska rewolucja a kościół katolicki 1788–1792*, Kraków, 2012, s. 218–222. Nuolatinė Taryba, priimdama sprendimą dėl Sołtyko veiksnumo, turėjo atlikti tyrimą, todėl A. Klemento nuomone, nesielgti analogiškai reikštų „kritikuoti aukščiausią tautos instituciją“, ten pat, I. 166. Toje pačioje byloje paneigdamas priešingos pusės teiginį, esą žemės teismas negali skirti tyrimo, paminėjo Raseinių žemės teismo sprendimą, priimtą praėjusioje sesijoje Kačinskių, Lopacinskių, Straševičių ir kitų asmenų byloje, kai tyrimas turėjo nustatyti kažkokią Sologubo veiksnumą, ten pat, I. 165v.

¹²⁶ Ten pat, I. 359 (*niechże będzie wzorem dla sądu*).

¹²⁷ *Dzielo*, I. 360. Žr. paminėtą LDK vyriausiojo Tribunolo sprendimą: *LVI*A, f. SA, b. 165, I. 583–598v. Taip pat plg. analogišką atvejį, kai prašydamas vadovautis precedento teise ir sekti konkrečiu Tribunolo sprendimu jis teigė, kad „būdamas pilietis tokiu būdu saugo valstybės įstatymus“, *Dzielo*, I. 415a.

Prijalgausko ir Olechnavičių¹²⁸. Logiška manyti, jog advokatai pasitelkdavo visus sau tinkamus argumentus, net jei jų nenumatė teisė, tačiau atrodo, jog bent iš dalies ir teismai atsižvelgdavo į susiklosčiusią teismo praktiką.

Išvados

1777 m. atvykęs į Raseinius Antanas Klementas teisės žinių greičiausiai sėmėsi Raseinių žemės teismo raštinėje, tikėtina, jog vadovaujamas tuometinio jos regento Viktoro Jarudo. Jau 1780 m. jis vadinamas advokatu, tačiau ankstyviausi duomenys apie atstovavimą bylose yra iš 1783 m. Advokato praktika Raseinių žemės ir pilies teismuose jis vertėsi iki 1792 m.

A. Klementas pasirodydavo įvairiose bylose, dažniausiai dėl skolų, taip pat pabėgusių valstiečių, atimtos valdos, smurtinių nusikaltimų (sumušimo ir nužudymo), dėl palikimo ir teisių į nekilnojamąjį turtą. Jis nuolat atstovavo bylose Juozapui Pliateriui, Viktorui Jarudai, taip pat Bilevičiams, Gruževskiams, Poniatovskiams, Juražicams ir kitoms šeimoms.

Siekdamas įrodyti savo ginamų teiginių teisingumą ir įtikinti teisną A. Klementas pasitelkdavo įvairias retorinio ir psichologinio poveikio priemones, hiperbolizuodavo atstovaujamojo patirtą skriaudą, savo prašymus vaizdavo kaip atitinkančius teisę, stengėsi sukurti neigiamą priešingos šalies ir jos veiksmų įvaizdį, taip pat pataikavo teismui. Didelę ekspresiją A. Klementas pasiekdavo tropais ir retorinėmis figūromis (sinonimais, metaforomis, ironija).

Advokato darbo pobūdis lėmė, jog A. Klemento santykis su teise buvo nevienareikšmis: viena vertus, jis tvirtino, jog būtina laikytis įstatymų, bet dažnai reikalavo atsižvelgti ne į teisėtumą, bet į tokius faktorius kaip bylos aplinkybės, teisingumas ar paprotys (greičiausiai šį terminą jis vartojo turėdamas omenyje susiklosčiusią teismo praktiką). „*Volamina Legum*“ rinkiniuose esančius Lenkijai ir Lietuvai skirtus įstatymus A. Klementas suvokė kaip bendrą teisę. Jis klaidingai manė, jog tokią situaciją (t. y. galimybę Lietuvoje remtis lenkiškais įstatymais) sukūrė 1697 m. Teisių sulyginimo aktas. Taip pat galima pastebėti A. Klemento polinkį remtis kuo senesniais įstatymais, buvo nustatyti atvejai, kai jis naudojosi uždrausta precedento teise ir neteisingai aiškino įstatymus.

¹²⁸ *Dzielo*, l. 487v.

1 pav. Rankraštinės knygos, kurioje įrištos Antano Klemento teisme pasakytos kalbos, antraštinis lapas, LVA, f. 1135, ap. 2, b. 73, l. 1.

Priedas

A. Klemento rankraštinės knygos, pavadintos *Dzielo własnoręczne moje odbywanych spraw w grodzie i ziem(stwie) czasu obowiązków palestranskich dopełnione w Rosiejniach od r(ok)u 1783 do r(ok)u 1792 czyli otwarcia sądów w Telszach m(iesią)c(a) febr(uari) 18 d(nia), gdzie pisarzem aktowym zostałem, dla dowodu pracowitości w tej księdze zostawuję następcom. Tom pierwszy*, turinys. Lentelėje pateikiami šie duomenys: išskirto kaip atskiro dokumento puslapiai, kalbos pavadinimas¹²⁹ ir trumpas bylos aprašymas nuorodant teismo sprendimą. Tiesa, ne visada pavyko nustatyti dokumento ryšį su konkrečia byla, tai susiję su susiklosčiusia teismo sprendimų rengimo praktika ir Raseinių žemės ir pilies teismų knygų išlikimo būkle. Patogumo dėlei įvedama dokumentų numeracija, kuri leidžia parodyti dokumentų tarpusavio ryšį.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
1.	3–10v	<i>Głos powtórny ze strony w. Górskich rotm(istrzów) i pulkow(ników) Ks. Żm. naprzeciw pozwany.</i> Antroji kalba, pasakyta atstovaujant ieškovams Gurskiams byloje dėl velionės Semaškienės skolų. Į teismą buvo pašaukti Pilsudskiai, įsigiję Didžiojo Pajūrio valdą, kuria šios skolos ir buvo garantuotos. Sprendimo byloje rasti nepavyko, ji nagrinėta ne anksčiau kaip 1786 m.
2.	11–15v	<i>Petita ze strony ichm. p. Januszewiczów i Giedgowdów.</i> Prašymai, pateikti byloje prieš Pinsko iždininką Ignotę Grinevičių (<i>Hryniewicz</i>), atstovaujant atsakovams – Januševičių ir Gedgaudų šeimoms, kurios buvo kaltinamos išvarymu iš apyrbės, pavadintos Lydimų dirva (<i>Lidyumu Dyrwas</i>) ir priklaususios Senkaičių valdai (Palangos pav.). 1789 m. kovo 28 d. sprendimu Raseinių pilies teismas bylą persiuntė Raseinių žemės teismui ¹³⁰ .
3.	16–17v	<i>(Be pavadinimo).</i> Žemiau esančio dokumento nr. 101 pabaiga (du paskutiniai prašymų lapai).

¹²⁹ Šiame priede dauguma trumpinimų buvo išskleisti paprastuose skliaustuose; kad būtų patogiau, vartojamos šios santrumpos: w. – wielmożny, jm. – jego mość, jejm. – jej mość, ichm. – ichmościowie, p. – pan, pani, d. – dzień, die, ks. – ksiądz, J.K.M. – Jego Królewska Mość, ś.p. – świętej pamięci, Ks. Żm. – Księstwo Żmudzkie, W.Ks.L. – Wielkie Księstwo Litewskie.

¹³⁰ *LVI*A, f. SA, b. 19506, l. 44–56.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
4.	18–23v	<p><i>Produkt sprawy ichm. p. Katarzyny z Rymkiewiczów, bywszej Ejdintowej, a dopiero Budzianowskiej, Józefa syna, Bogumiły i Anny córek Ejdintów jako ius dellationis po zabitym Józefie Ejdincie biorących z dokładem ich opiekunów, z ichm. p. Tadeuszem Kuszlejką, Kazimierzem Adamowiczem, pracowitym Jakubem Orłowskim kryminalistami, Mary(j) anną Kuszlejkową doradczicielką kryminału, tudzież z w. jm. p. Jerzym Raczkowskim str(ażnikiem) parnaw(skim), wprzód opiekującym się nad sierotami, potym ukrzywdzicielem, oraz z jm. p. Jerzym i samą jejm. z Staszewiczów Kupściami, Benedyktem i samą jejm. z Staszewiczów Bortkiewiczami jako sukcesorami po ś.p. jm. p. Franciszku Staszewskim kryminału społecznikiem, niemniej z w. jm. p. Szemiotem chambel(anem) J.K.M., nie wydającym Adamowicza kryminalisty u Lenkiewicza w Szawlanach będącej ruchomości, takż z w. jm. p. Burbą strażn(ikiem) Ks. Żm. od Kuszlejkę kryminalisty, po kryminale kupującym jego majątek.</i></p> <p>Pirmoji (nr. 4) ir antroji (nr. 5) kalba bei prašymai (nr. 6) byloje atstovaujant ieškovams Kotrynai Budzinauskienei (buvusi Eidintienė) ir jos vaikams, kurie bylinėjosi su Juozapo Eidinto žudikais (Tadu Kušleika ir Kazimieru Adomavičiumi) ir asmenimis, valdžiusiais kaltinamųjų turtą. A. Klementas bandė įrodyti, jog Eidintas buvo nužudytas, kai vykdė Gulbinų valdos savininko Jurgio Račkausko nurodymą neleisti iš apylinkės išsikraustančiam Gaižauskui išsivežti šieno tol, kol šis negrąžins kažkokiam valstiečiui kelių timpų skolos. Sprendimo byloje rasti nepavyko.</p>
5.	24–35	<p><i>Głos replikowy od ichm. p. Ejdintów i Budzianowskiej. Żr. dok. nr. 4.</i></p>
6.	36–38v	<p><i>Prošby do dekretu ze strony ichm. p. Budzianowskiej, bywszej Ejdintowej i Ejdintów, porządkiem wedle kategorii z różnemi ichm. w produkcie i replice wpisanemi. Żr. dok. nr. 4.</i></p>

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
7.	39–44	<p><i>Sprawa w. ichm. p. Franciszka i Teofili z Zaleskich Przewłockich poruczników J.K.M. z w. ichm. p. Józefem i Johanną z Karpiów Jasiewiczami Kiewnarskiemi cześn(ikami) Ks. Żm., Józefem i Anną z Kościuszków Rajuńcami rot(mistrzami) połow(eńskimi) Ks. Żm., Józefem Kuszlejką, Stanisławem Dowsinem rot(mistrzem) Ks. Żm., Józefem Kaczanowskim por(ucznikiem) Ks. Żm., Janem Rubajewiczem, Marianą Kuszlejkówną i Marianą Koszuciową.</i></p> <p>Kalba, pasakyta siekiant įrodyti, jog Pakražančio valdą Kevnarskiui užrašiusi Elena Kašutienė (<i>Koszuciowa</i>) tai padarė būdama teisiškai neveiksni. Remiantis paveldėjimo teise, valda turėjusi tekti vieninteliu palikuoniui, Inovroclavo sargybininkui Mykolui Zaleskiui. Byla spęsta ne anksčiau kaip 1787 m. lapkričio 9 d. Pavyko rasti 1791 m. kovo 3 d. Raseinių pilies teismo sprendimą¹³¹, kuriuo Pševlockiams nurodoma Kiewnarskiams išmokėti 12 tūkst. auks. už Pakražančio valdą, tačiau neaišku, ar kalba pasakyta tuo metu, ar ankstesnėje teismo proceso stadijoje¹³².</p> <p>Beje, 1791 m. kovo 3 d. į Raseinių pilies teismo aktų knygas¹³³ J. Kevnarskio prašymu buvo įrašytas teisme pasakytos kalbos tekstas, pavadintas <i>Krótkie objaśnienie sprawy. w. ichm. panów Franciszka i Teofili z Zaleskich Przewłockich dworzan skarbu W.Ks.L., rotmistrzów województwa smoleńskiego z w. ichm. p. Józefem i Johanną z Karpiów Jasiewiczami Kiewnarskiemi cześnikami Ks. Żm., małżonkami stopień zeszej do wieczności w. jejm. p. Maryanny z Jasiewiczów Kiewnarskich Bonawenturowej Koszuciowej rotm(istrzowej) połągowskiej Ks. Żm. zastawniczki i dożywotniczki majątności Pokrożęcia reprezentującemi</i>. Tikėtina, jog šios kalbos autorius taip pat buvo A. Klementas.</p>

¹³¹ Ten pat, l. 255v–260.

¹³² Plg. ten pat, b. 19499, l. 458–67v (Raseinių žemės teismo sprendimas, leidžiantis bylininkams susipažinti su priešingos šalies turimais dokumentais).

¹³³ Ten pat, b. 14571, l. 531–532v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
8.	45–48v	<i>Objaśnienie stanu sprawy w. ichm. p. Dowsina por(uczniaka) p(owia)tu kr(ożskiego) Ks. Żm. z ichm. p. Tyszkiewiczami i w. jm. p. Bajkowskim chor(qzym) toczqcej się.</i> 1783 m. spalio mėn. Raseinių žemės teisme pasakyta kalba, siekiant įrodyti, jog atsakovų valdoma Akmenės valda (Beržėnų pav.) nėra legacija, bet Dausinams paveldėjimo teise turintis priklausyti turtas. Sprendimo byloje rasti nepavyko.
9.	49–50	<i>Acesorium w. Jaruda.</i> 1783 m. gruodžio mėn. Raseinių pilies teisme pasakyta kalba, siekiant iš Raseinių seniūnijoje, kurią valdė Mažųjų Dirvėnų tijųnas Valerijonas Bilevičius, gyvenusio žydo Berelio Mejeravičiaus prisiteisti skolą. Sprendimo byloje rasti nepavyko. Plg. dok. nr. 34.
10.	51–54	<i>Opisanie własności sprawy ichm. p. Andrzeja i Heleny z Tomaszewiczów rodziców, Jana, Tadeusza, Jerzego, Kaspera, Malchera i Andrzeja synów Milanowskich z jm. p. Wincentym Mejrą.</i> Kalba (nr. 10) ir prašymai (nr. 11) byloje, kurioje Vincentas Meira buvo kaltinamas 1780 m. kovo 19 d. iš pašalų nušovęs Ignotą Milanovskį. 1783 m. gruodžio 11 d. Raseinių pilies teismas kaltinamajam skyrė mirties bausmę, tačiau šis skelbiant nuosprendį paspruko iš teismo ¹³⁴ .
11.	55–58	<i>Prośby do dekretu ze strony ichm. p. Milanowskich w sprawie kryminalnej z jm. p. Wincentym Mejrą.</i> Žr. dok. nr. 10.
12.	59–60v	<i>Petita ze strony jm. p. Juchniewiczza do sprawy z w. jm. ks. Mańkowskim i dalszemi.</i> Žr. dok. nr. 18.
13.	61–63v	<i>Głos odpowiedni na kwestyją jm. p. Jasińskiego.</i> Skelbta: A. Stankevič, Advokato Antano Klemento kalbos, <i>Lietuvos istorijos metraštis, 2014–2, 2015, p. 183–185.</i>
14.	64–65v	<i>Sprawa jm. p. Tadeusza Aloizego Wojtkiewiczza z jm. p. Onufrym Sutkiewiczem.</i> 1784 m. gegužę Raseinių pilies teisme pasakyta kalba, kurioje Sutkevičius kaltintas, jog nesilaikė sutarties sąlygų – paėmė pinigus už parduodamą Sutkaičių valdą, bet vėliau bandė ieškovą iš jos išvaryti. Sprendimo byloje rasti nepavyko. Taip pat plg. dok. nr. 33.

¹³⁴Ten pat, b. 19500, l. 13v–21v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
15.	66–67v	<i>Naratywa sprawy Rumszy z w. Wołowiczem.</i> Kalba, pasakyta byloje, kurioje Benediktas Valavičius bandė įrodyti, jog bajorų Gruzdžių valdoje apsisitojęs Jokūbas Rumšas yra jo paveldimas valstietis, 1780 m. pabėgęs iš Žutautų. A. Klementas įrodinėjo, jog Rumšas – buvęs bajoras, o 1784 m. gegužės 21 d. sprendimu Raseinių pilies teismas pripažino pastarojo kaip laisvo žmogaus (bet ne bajoro) teisę laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą ¹³⁵ .
16.	68–73v	<i>Prośby do sondu ze strony jm. p. Mickiewicza naprzeciw ichm. p. Pikturnom.</i> 1784 m. gegužės mėn. Raseinių pilies teisme pateikti prašymai byloje, kurioje situoktiniai Pranciškus ir Barbora Mickevičiai siekė įrodyti, kad Pikturnos atėmė iš jų žemę, pavadintą Montrymų lauku (<i>Montrymalaukas</i>), bei prašė, kad būtų spręstų ne tįjūno, o Šiaulių pilies teismas. 1784 m. kovo 9 d. sprendimu teismas nurodė iširti ginčų dėl žemės metu padarytus nusikaltimus, o klausimą dėl ribų nustatymo persiuntė spręsti Beržėnų tįjūno Leono Pšeciševskio teismui ¹³⁶ .
17.	74–77v	<i>Przyczyny okazujące daremność zaskarżenia kryminalnie jm. p. Szymkiewicza p(rzez) ichm. p. Piotrowskich, a przekonywające bezprawność dokonaną przez tychże ichm. p. Piotrowskich oraz wyświecające pomocnictwo w. Kiewnarskiego do tegoż bezprawia.</i> Raseinių pilies teismui pateikti prašymai ir įrodymai atstovaujant žmonos nužudymu apkaltintam Jurgiui Šimkevičiui byloje prieš velionės motiną Magdeleną ir velionės pusbrolius Simoną, Jurgį ir Ignotą Petrauskus. 1784 m. kovo 5 d. sprendimu J. Šimkevičius buvo išteisintas ¹³⁷ .
18.	78–79v	<i>Sprawa jm. p. Tadeusza Juchniewicza z w. jm. ks. Mańkowskim kan(onikiem) smoleń(skim), pleban(em) kr(ożskim) w takim jest stanie.</i> 1784 m. kovo mėn. Raseinių pilies teisme pasakyta pirmoji (nr. 18) ir antroji (nr. 19) kalbos bei prašymai (nr. 12) byloje, kurioje Juchnevičiaus įvairiems asmenims išduotus skolarasčius įsigijęs Kražių klebonas Dominikas Mankovskis buvo kaltinamas išsireikalavęs daugiau pinigų, nei numatė įstatymai. 1784 m. kovo 20 d. sprendimu teismas išsprendė abipuses šalių pinigines pretenzijas ¹³⁸ .

¹³⁵ Ten pat, l. 69v–73v.

¹³⁶ Ten pat, l. 33–38v.

¹³⁷ Ten pat, l. 23–32v.

¹³⁸ Ten pat, l. 46–53.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
19.	80–90v	<i>Głos powtórny od ichm. p. Juchniewiczów. Źr. dok. nr. 18.</i>
20.	91–96v	<i>Przepowiedzenie sprawy w. ichm. p. Tolokiewiczów kom(orników) Ks. Źm. z ichm. ks. dominikanami rosiej(ńskiem).</i> 1784 m. spalio mėnesį Raseinių žemės teisme pasakyta kalba įrodinėjant, kad Raseinių dominikonų reikalavimas būti įvesdintiems į Plauginių valdą yra nepagrįstas. A. Klementas teigė, jog valdą už 700 kapų dvasininkams užstatė Stanislovas Gabševičius, kuriam priklausė tik devintoji valdos dalis, kai Talakevičiams priklausęs valdos trečdalis kainavo vos 250 kapų. Sprendimo byloje rasti nepavyko.
21.	97–97v	<i>Przyczyny konkludujące rzecz w. Kozierowskiego w sprawie z ichm. p. Kobeckiem.</i> Įrodymai atstovaujant ieškovui Antanui Kozierovskiui byloje prieš Kobeckius (Gvidoną ir jo sūnus Matą, Juozapą ir Pranciškų) ir kaltinant juos pasirašytos sutarties sąlygų, kuria remiantis turėjo įvykti apsikeitimas valdomis (Braškių seniūnija turėjo būti iškeista į Lingeniškių valdą), neįvykdymu. 1785 m. kovo 11 d. sprendimu Raseinių pilies teismas įpareigojo atsakovus grąžinti iš Kozierovskio gautus 200 timpų ir padengti bylinėjimosi išlaidas (116 auks.) ¹³⁹ .
22.	98	<i>Przyczyny ostateczne w sprawie ichm. p. Połubińskich.</i> 1785 m. kovo mėn. Raseinių pilies teisme pateikti prašymai (ar jų juodraštis) byloje atstovaujant Palubinskiams, kurie užstato teise valdė Narkevičiams priklausiusią Bakių valdą (Pajūrio pav.). Ieškovai byloje buvo Martynas ir Jonas Juškevičiai, kuriems Narkevičiai buvo skolingi, o skolos negrąžinimo laiku atveju buvo įsipareigoję įvesdinti į minėtą Bakių valdą, kurią vėliau užstato teise perleido Palubinskiams. Teismas 1785 m. kovo 16 d. sprendimu Narkevičius įpareigojo grąžinti skolas ¹⁴⁰ .

¹³⁹ Ten pat, b. 19501, l. 52–60.

¹⁴⁰ Ten pat, b. 19500, l. 129–133.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
23.	99–100v	<i>Przyczyny ostateczne do dekretu w sprawie j.w. jm. p. Janczewskiego sęd(zieg)o Tr(ybuna)łu Gł(ówneg)o W.Ks.L. rotm(istrza) Ks. Żm. z w. jm. p. Straszewiczem eks-sędzią gr(odzkim) Ks. Żm. niby o zbiegłych czyli wyprowadzonych ludzi nazwiskiem Malkiewiczów.</i> 1785 m. kovo 2 d. Raseinių pilies teisme pateikti prašymai įrodinėjant, kad Karolio Jančevskio valdoje apsisotję Malkevičiai (Dominykas ir jo brolienė) niekada nebuvo, kitaip, nei teigė Straševičius, įrašyti į Žemymgalos valsčiaus inventorius. Tą pačią dieną priimtu sprendimu buvo nutarta, jog Malkevičiai yra laisvi žmonės ¹⁴¹ .
24.	101–116v	<i>Głos powtórny ze strony dowodzącej podwójnie kryminal przeciw ichm. p. Bereśniewiczom i Koplewskiemu.</i> 1785 m. gegužės 11 d. Raseinių pilies teisme perskaityta antroji kalba (nr. 24) ir prašymai (nr. 25) atstovaujant ieškovams byloje, kurioje šie kaltino sutuoktinius Beresnevičius dėl Adomo Bortkevičiaus mirties. Velionis žuvo nuo pastarųjų valstiečio Martyno Stasiūno rankos, tačiau A. Klementas įrodinėjo, jog nužudymui ruošėsi ir pats ponas. Tą turėjo paliudyti faktas, kad Beresnevičius ir jo sūnėnas per klaidą Martinaičių apylinkėje (Tendžiogalos pav.) nužudė kažkokį Bankovskį. Teismas gegužės 12 d. sprendimu nutarė, jog nužudymai buvę atsitiktiniai, todėl kaltinamiesiems skyrė tik kalėjimo bausmes ir priteisė iš jų galvažudinę ¹⁴² .
25.	117–119	<i>Przyczyny ostateczne do dekretu w sprawie delatorów i dalszej szlachty z ichm. p. Bereśniewiczami i Koplewskim. Żr. dok. nr. 24.</i>
26.	120–122v	<i>Sprawa w. jm. p. Adama Bilewicza rot(mistrza) pojur(skiego) Ks. Żm. z jm. p. Ignacym Putwińskim jako dokonywaczem dzieła ekspulsyi, a z w. jm. p. Józefem Putwińskim jako ewiktorem jest takowa.</i> Kalba byloje atstovaujant ieškovui Adomui Bilevičiui, kuris kaltino Putvinskius Sipariškių apyruobės (ši priklausė Tenenių valdai, Pajūrio pav.) užpuolimu. Ignotas Putvinskis leidosi nuteisiamas už akių, o bylos su Juozapu Putvinskiu nagrinėjimas buvo atidėtas ¹⁴³ .

¹⁴¹ Ten pat, l. 122–126.

¹⁴² Ten pat, l. 137v–148.

¹⁴³ Ten pat, b. 19499, l. 595–595v (1785 m. spalio 14 d. Raseinių žemės teismo sprendimas).

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
27.	123–124v	<i>Sprawy rodzaj ichm. p. Antoniego Jacewicza i Ludwika Hryniewieckiego z w. jm. p. Janem Przy(j)ałgowskim ciwunem Ks. Żm. jest takowy.</i> Pirmoji (nr. 27) ir antroji (nr. 28) kalba, perskaityta Raseinių žemės teisme, atstovaujant atsakovams Antanui Jacevičiui ir Liudvikui Grineveckiui byloje prieš Pajūrio tijūną Joną Pšijalgovskį. Ieškovas norėjo atgauti senelio dar 1695 m. užstatytą Laukuvos Kelpšių valdą Šeduvos pav., o jos laikytojai nesėkmingai bandė įrodinėti nuosavybės teises į ją ¹⁴⁴ .
28.	125–130v	<i>Głos powtórny ze strony ichm. p. Jacewiczów i Hryniewieckiego w sprawie z w. Przy(j)ałgowskim ciw(unem pojurskim).</i> Žr. dok. nr. 27.
29.	131–133v	<i>Odpowiedź na dwukrotny głos w. ciwuna.</i> Dok. nr. 29 ir 30 greičiausiai yra du antrosios kalbos, pasakytos byloje nr. 27, juodraštiniai, iki galo nebaigti rengti variantai.
30.	134–136v	<i>Głos ze strony ichm. p. Hryniewieckich i Jacewiczów.</i> Žr. dok. nr. 29.
31.	137–140v	<i>Acesorium ze strony w. jm. ks. Mańkowskiego z w. Iwanowiczem kap(itanem J.K.M.) o niesądzenie procentu.</i> 1784 m. gruodžio mėn. pasakyta kalba, byloje atstovaujant atsakoviui Kražių klebonui Dominikui Mankovskiui. Pastarasis, ištekindamas dukterėčią už Karšuvos tijūno Ivanavičiaus, sumokėjo 10 tūkst. auks. kraitį, o likusius penkis tūkstančius įsipareigojo išmokėti vėliau, tai garantavęs savo išduotu skolarasčiu. Ivanavičiui vilkinus padaryti užrašymą žmonai savo valdoje, kunigas delsė išmokėti likusius pinigus. Byloje valdovo kapitonas Antanas Ivanavičius prašė (matyt, po to, kai teismas įpareigojo kunigą išmokėti jam penkis tūkstančius auks.) priteisti ir procentus nuo šios sumos, o A. Klementas įrodinėjo, jog šie pinigai buvo ne skola, o kraitis, todėl procentai nuo jų neturi būti skaičiuojami. Sprendimo byloje rasti nepavyko.

¹⁴⁴Žr. Raseinių žemės teismo 1785 m. spalio 19 d. sprendimą, ten pat, b. 19499, l. 581–586v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
32.	141–153v	<i>Prośby do dekretu ostateczne ze strony ichm. p. Milanowskich w sprawie z ichm. p. Uwojniami, Wojtkiewiczową, Bortkiewiczami, Mejrami i dalszemi.</i> 1784 m. gruodžio mėn. pateikti prašymai atstovaujant Milanovskiams byloje prieš Uvainius, Vaitkevičienę, Bernatavičius, Vaidilą, Bartkevičius, Meiras, Druktenį ir Dobkevičių, kurie buvo kaltinami nusikaltimais, susijusiais su ginčais dėl ribų (besiganiusio arklio nužudymas, puldinėjimai, sumušimai, plėšimai ir t. t.). 1784 m. gruodžio 14 d. teismas priėmė galutinį sprendimą byloje dėl kaimynų tarpusavio kaltinimų ¹⁴⁵ .
33.	154–159	<i>Sprawa jm. p. Tadeusza Aloizego Wojtkiewicza z jm. p. Onufrym Sutkiewiczem.</i> 1785 m. gruodžio mėn. Raseinių pilies teisme pasakyta kalba, siekiant įrodyti, kad 1783–1784 m. atsakovas tris kartus užuolė Tado Aloyzo Vaitkevičiaus valdytą Sutkaičių valdą. Sprendimo rasti nepavyko, nes (kaip pažymėta kalbos tekste) byloje buvo pasiektas užteisminis susitarimas. Plg. dok. nr. 14.
34.	160–161v	<i>Przyczyny do dekretu ostateczne ze strony w. jm. p. Bilewicza ciwuna Mał(ych) Dyr(wian) z kredytorami żyda Berela.</i> 1784 m. gruodžio mėn. Raseinių pilies teismui pateikti prašymai atstovaujant Mažųjų Dirvėnų tįjūnui Bilevičiui ir jo pavaldiniui žydui Bereliui Mejeravičiui byloje su kreditoriais (Parnavo sargybininku Jurgiu Račkausku ir Juozapu Danilevičiumi). Teismas 1784 m. gruodžio 18 d. sprendimu paskyrė skolos sumokėjimo datą, o įsipareigojimų neįvykdymo atveju leido kreditoriams be atskiro teismo sprendimo perimti skolininko turtą ¹⁴⁶ . Taip pat plg. dok. nr. 9.
35.	162–166	<i>Acesorium w sprawie w. jm. p. Przewłockiego z pozwanemi o inkwizycyją.</i> 1784 m. Raseinių žemės teisme spalio mėnesį pasakyta kalba prašant, kad šis skirtų tyrimą siekiant nustatyti, ar Liucija Kašutienė, užrašydama Pakražančio valdą Kevnarskiams, buvo teisiškai veiksmi. Sprendimo byloje rasti nepavyko. Taip pat plg. dok. nr. 7.

¹⁴⁵ Ten pat, b. 19500, l. 93v–112.

¹⁴⁶ Ten pat, l. 112v–116v.

Eilės nr.	Lap.	<i>Pavadinimas / Bylos aprašymas</i>
36.	167–168v	<p><i>Zebrane przyczyny do dekretu ostatecznego pokrótce w sprawie w. Bilewicza z w. Wołowiczem.</i></p> <p>Raseinių pilies teisme pateikti prašymai byloje, kurioje Bilevičius kaltino atsakovui Valavičiui pavaldžius asmenis (bajorą Biržišką ir valstiečius Grigaičius) sumušus Raseinių seniūnijos gyventojus, pavarde Miniotai. 1785 m. gruodžio mėn 10 d. sprendimu teismas iš atsakovo priteisė pinigines sumas, o valstiečiams Grigaičiams skyrė po šimtą rykščių¹⁴⁷.</p>
37.	169–174v	<p><i>Sprawa w dowodzie mężobójstwa ichm. p. Franciszki z Rymgajłów matki, Ignacego i Jana synów, Katarzyny, Heleny i Barbary córek Szymkiewiczów i Szymkiewiczówien, z wiedzą opiekunów delacyją biorących z jm. p. Bonawenturą Iwanowskim jako mężobójcą, a Tadeuszem Iwanowskim, Antonim i Petronelą rodzicami, Flory(j)anem synem Petrelewiczami, do eksplikacyi o tenże kryminal pociągniętemi, oraz Janem i Franciszką Jazdowskiemi o niewydanie pieniędzy mężobójcy, pozwanemi.</i></p> <p>Kalba (nr. 37) ir prašymai (nr. 38) Raseinių pilies teisme svarstytoje byloje dėl Jono Šimkevičiaus nužudymo, atstovaujant našlei Pranciškai Šimkevičienei ir jos vaikams. Raseinių pilies teismas 1786 m. kovo 22 d. kaltinamajam Bonaventurai Ivanauskui skyrė mirties bausmę, o šis nuosprendį apskundė LDK Vyriausiajam Tribunalui¹⁴⁸.</p>
38.	175–184v	<p><i>Przyczyny rzecz konkludujące w sprawie ichm. p. Szymkiewiczów jako delatorów z jm. p. Bonawenturą Iwanowskim jako kryminalnie oskarżonym, a ichm. p. Tadeuszem Iwanowskim i Petrelewiczami tylko do eksplikacyi pociągniętemi, oraz ichm. p. Jazdowskiemi względem przyjęcia aresztu na summę pozwanemi. Źr. dok. nr. 37.</i></p>
39.	185–188	<p><i>Prośby do dekretu ostateczne ze strony w. jm. p. Jurewicza komor(nika) z w. jm. p. Staniewiczem. Prośby do dekretu ostateczne ze strony jm. p. Jurewicza z w. Szemiothem ciwunowiczem Ks. Żm.</i></p> <p>Prašymai atstovaujant Žemaitijos kamarininkui Jurevičiui byloje dėl pabėgusio žydo Šmuilos Joselevičiaus skolų, siekiant prisiteisti jas iš žydo kilnojamą turtą perėmusio Minsko raikytojo Stanevičiaus ir žydo žmonai pabėgti leidusio Žemaitijos tijūnaičio Jono Šemetos. Sprendimo byloje rasti nepavyko.</p>

¹⁴⁷ Ten pat, l. 148v–156v.

¹⁴⁸ Ten pat, b. 19502, l. 31–50v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
40.	189–196v	<p><i>Prośby ostateczne do dekretu oczewistego ze strony delatorów i dalszych sprawy aktorów z ichm. p. Juszkiewiczami, Mackiewiczem, Szamowskim i pracowitym Adamajciem.</i></p> <p>Prašymai byloje, kurioje Bonifacas Juškevičius ir kiti asmenys (bajorai Motiejus Mackevičius, Aleksandras Šamovskis ir valstietis Simonas Adomaitis) buvo kaltinami Kaltinėnų miestelyje nužudę Joną Švolkuną. 1787 m. vasario 9 d. Raseinių pilies teismo sprendimu Juškevičiui buvo skirta mirties bausmė, Mackevičiui ir Šamovskiui – vienerių metų ir šešių savaičių žemutinio kalėjimo, o Adomaičiui – trijų šimtų rykščių bausmė¹⁴⁹.</p>
41.	197–200v	<p><i>Sprawa ichm. p. Jakuba i Katarzyny z Słowaczyńskich Juszkiewiczów chor(ązych) p(owia)tu widuklew(skiego) Ks. Żm. z ichm. p. Franciszkiem i Marianą z Szymkiewiczów rodzicami, Symonem i Tomaszem synami Puklami, drugi raz z ichm. p. Jakubem i Ewą Jasińskiem skar(bnikami) der(bskimi) i ludźmi jego.</i></p> <p>Pirmoji (nr. 41) ir 1786 m. rugsėjo 3 d. pasakyta antroji (nr. 42) kalba bei prašymai (nr. 43) atstovaujant Juškevičiams byloje, kurioje Pukeliai buvo kaltinami Varnalaukės valdoms (Viduklės pav.) priklaususių pievų, o Jasinskiai – ieškovų jaučių užgrobimu. Rugsėjo 5 d. sprendimu teismas kaltinamiesiems skyrė pinigines ir kalėjimo bausmes už smurtinius nusikaltimus¹⁵⁰.</p>
42.	201–210v	<p><i>Odpowiedź ze strony w. ichm. p. Juszkiewiczów chor(ązych) p(owia)tu widu(klewskiego) Ks. Żm. na kwestyje w. jm. p. Jasińskiego skarbn(ika) der(bskiego) i ichm. p. Pukłów. Żr. dok. nr. 41.</i></p>
43.	211–216v	<p><i>Zebranie praw i przyczyn do dekretu ostatecznego w sprawie w. ichm. p. Juszkiewiczów z pozwanemi. Żr. dok. nr. 41.</i></p>

¹⁴⁹Ten pat, b. 19503, l. 5–15v.

¹⁵⁰Ten pat, b. 19500, l. 173–179. Vėliau Juškevičiai bylinėjosi su tais pačiais asmenimis Raseinių žemės teisme pretenduodami į ketvirtąją mirusio Juozapo Pukelio palikimo, t. y. Varnalaukės valdos, dalį, žr. 1786 sausio 19 d. Raseinių žemės teismo sprendimą, b. 19499, l. 648–649.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
44.	217–220v	<p><i>Sprawa j.w. jejm. p. Ogińskiej wojewodziny trockiej jako pani, a Stanisława Iwanowskiego jako włościanina retowskiego niewinnie zaskarżonego z w. Szukstami rotm(istrzami) Ks. Żm.</i></p> <p>Raseinių pilies teisme pasakyta kalba atstovaujant Trakų vaivadienei Oginskienei ir jos Rietavo seniūnijoje apsistojusiam valstiečiui Stanislovui Ivanauskui. Procesinis priešininkas Pranciškus Šiukšta bandė įrodyti, kad iš jo valdos pasišalinęs valstietis nebuvo laisvas, bet priklausomas. 1786 m. gegužės 16 d. sprendimu teismas nutarė, jog remiantis pasirašytos sutarties sąlygomis valstietis kartu su šeima privalo dar metus ir devynis mėnesius gyventi Šiukštai priklausiusiam Gudelių kaime, o iš Oginskienės priteisė bylinėjimosi išlaidas¹⁵¹.</p>
45.	221–230v	<p><i>Sprawa ichm. p. Jurażyców z ichm. p. Dapszewiczami, niewinnie insygującemi.</i></p> <p>1786 m. rugsėjo 16 d. pasakyta kalba (nr. 45) ir prašymai (nr. 46) byloje atstovaujant Juražicams, kurie buvo kaltinami dėl Stanislovo Dobševičiaus mirties. A. Klementas įrodinėjo, jog velionis buvo pašautas gindamasis, o mirė dėl medikų klaidos – į koją įsimetus gangrenai. Raseinių pilies teismas 1786 m. rugsėjo 16 d. sprendimu¹⁵² Petrą Juražicą ir jo vaikus Tadaį bei Oną pripažino kaltais bei skyrė jiems kalėjimo ir pinigines bausmes.</p>
46.	231–234v	<p><i>Zebranie praw i przyczyn ze strony ichm. p. Jurażyców w sprawie z ichm. p. Dobszewiczami delacyją biorącemi. Żr. dok. nr. 45.</i></p>
47.	235–v	<p><i>Przyczyny ostateczne do dekretu oczewistego w sprawie w. ichm. p. Stankiewiczów z w. Staniewiczem i Życkim.</i></p> <p>Raseinių pilies teismui pateikti prašymai byloje atstovaujant Stankevičiui, kuris siekė atgauti pabėgusią valstietę, priklausomo valstiečio Kvedaro Malinausko dukrą. Sprendimo rasti nepavyko, nes byloje 1786 m. rugsėjo 14 d. buvo pasiektas užteisminis susitarimas.</p>

¹⁵¹ Ten pat, b. 19500, l. 164–169.

¹⁵² Ten pat, b. 19502, l. 212–219v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
48.	236–249	<i>Głos odpowiedni ze strony w. jm. p. Dowgirda rot(mistrza) p(owia)tu wil(kijskieg)o Ks. Żm. na zarzuty ichm. p. Derbutów i Olzberchówny.</i> Antroji kalba, pasakyta byloje atstovaujant ieškovui Juozapui Derbutui, kuris valdė turtą, atitekusi jam remiantis 1744 m. Salemono Derbuto žmonos Elžbietos Jucevičiutės sudarytu testamentu. Atsakovai siekė jį užginčyti, bet bylos nagrinėjimo metu pasitraukė iš teismo proceso, todėl Raseinių žemės teismas 1787 m. sausio 27 d. paskelbė sprendimą už akių ¹⁵³ .
49.	250–253v	<i>Sprawa w. jm. pana Jaruda puł(kownika) p(owia)tu rosiej(ńskiego) Ks. Żm. z jm. p. Janem Nacewiczem o ekspulsyją, na trzy okoliczności potrzebuje zagłādnienia się.</i> Pirmoji (nr. 49) ir antroji (nr. 50) kalba, pasakyta atstovaujant ieškovui, Raseinių pulkininkui Viktorui Jarudui, kuris kaltino Joną Nacevičių išsavyimu iš įsigytos Kalnujų Paklonių (Raseinių pav.) valdos dalies. Raseinių žemės teismas 1786 m. vasario 15 d. sprendimu nurodė žemę gražinti Jarudui ir skyrė Nacevičiui įstatymuose už tokį nusikaltimą numatytą bausmę ¹⁵⁴ .
50.	254–259v	<i>Głos powtórny ze strony w. Jaruda puł(kownika) Ks. Żm. naprzeciw jm. p. Nacewicza. Żr. dok. nr. 49.</i>
51.	260–267	<i>Sprawa j.o. ks(iąże)cia jm. Sapiehy kanclerza w(ielkiego) W.Ks.L. jako pana, a w. jm. pana Adamowicza generał adjutan(ta) buł(awy) pol(nej) wo(jska) W.Ks.L. jako zwierzchnika hrabstwa szkudzkiego z w. ichm. p. Gadonami ciwun(ami) użw(enckimi) Ks. Żm. taką ma naturę i taki porządek.</i> Kalba, pasakyta byloje, kurioje Užvenčio tijąnas Antanas Gadonas norėjo įrodyti žemės (Sedos valdoje), kurią vadino bendra nuosavybe, atėmimo faktą. A. Klementui pavyko įtikinti teisną, kad byla susijusi su ginčais dėl ribų. 1786 m. gruodžio 7 d. sprendimu Raseinių pilies teismas persiuntė bylą tijąno teismui ¹⁵⁵ .

¹⁵³ Ten pat, b. 19499, l. 849–852.

¹⁵⁴ Ten pat, l. 714–723.

¹⁵⁵ Ten pat, b. 19502, l. 257–61.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
52.	268–273	<i>Sprawa w. ichm. p. Antoniego i Teresy z Kontrymów Jerzykowiczów starostów wazbuckich z w. ichm. p. Bochdanowiczami taką ma naturę.</i> Kalba (nr. 52) ir prašymai (nr. 69) 1786 m. gruodžio mėn. Raseinių pilies teisme svarstytoje byloje, kurioje sutuoktiniai Antanas ir Teresė Ježikovičiai kaltino Bagdonavičius išvargimu iš Rimkiškių valdos (Viduklės pav.). Pirmasis Teresės vyras, Vosbutų seniūnas Tadas Bagdonavičius, minėta valda buvo garantavęs penkių tūkst. auks. pinigų suma, kurią skolinosi iš savo žmonos. Teismas gruodžio 22 d. sprendimu nutarė, jog kaltinimas buvo pramanytas, o ieškovai iš valdos pasitraukė savo noru ¹⁵⁶ .
53.	274–283v	<i>Zebranie praw i przyczyn ze strony ichm. p. Karpowiczów w sprawie z w. ichm. p. Monkiewiczami do dekretu oczewistego.</i> Prašymai, pateikti 1786 m. gruodžio mėnesį Raseinių pilies teisme svarstytoje byloje, kurioje Karpavičiai ir Monkevičiai kaltino vieni kitus nusikaltimais (sumušimais, plėšimais, žolės nuganymu, gyvūnų žudymais ir t. t.), padarytais ginčijantis dėl žemės ribų. Byla nagrinėta atlikus teismo skirtą tyrimą, siekiant nustatyti padarytos žalos dydį. Sprendimo rasti nepavyko, nes šalys pasiekė užteisinį susitarimą.
54.	284–287v	<i>Sprawa w. ichm p. Adama Tarwida rot(mistrza) smoleń(skieg)o, Antoniego i Mariany z Staniewiczów Raczkowskich mał(żon)ków z ichm. p. Antonim i Barbarą z Tarwidów Soltuszkami mał(żonkami), Jerzym i Salamonem Tarwidami.</i> Kalba, pasakyta byloje atstovaujant Adomui Tarvydui ir sutuoktiniams Račkauskams, kurie pareiškė teises į valdas, pavadintas Adomaičiai, Plaškiai arba Karceriškės. A. Klementas prašė teismo patvirtinti Račkauskų išduotus dokumentus, o Saltuškių pripažinti negaliojančiais. Sprendimo byloje rasti nepavyko.
55.	288–289	<i>Przyczyny konkludujące, że komportacja być powinna.</i> Prašymai, pateikti pradinėje teismo stadijoje specialioje Asesorių teismo paskirtoje komisijoje (teisme dėl ribų nustatymo) atstovaujant Žorėnų seniūnienei. A. Klementas prašė, kad teismas leistų susipažinti su kitos šalies turimais dokumentais. Sprendimo byloje rasti nepavyko.

¹⁵⁶Ten pat, b. 19500, l. 204–207v. Vėliau tie patys asmenys tarpusavyje bylinėjosi Raseinių žemės teisme, žr. 1789 m. sausio 9 d. sprendimą, ten pat, b. 19499, l. 1154–57.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
56.	290–299v	<p><i>Sprawa ichm. p. Tadeusza i Katarzyny z Samowiczuw Wojtkiewiczów z ichm. p. Stanisławem i Rozalią z Jakubowskich Skrzetuskiemi jest w takim składzie.</i></p> <p>Kalba Raseinių pilies teisme svarstytoje byloje atstovaujant ieškovams Vaitkevičiams, kurie kaltino Skšetuskis neteisėtai užėmus du rėžius Burbiškių Vaitkaičių valdos, taip pat ginčų dėl ribų metu padarytais nusikaltimais. Teismas 1787 m. vasario 16 d. sprendimu nurodė byloje atlikti tyrimą, o vėliau ją turėjo spręsti Tverų tįjūno Valerijono Bilevičiaus teismas¹⁵⁷.</p>
57.	300–314v	<p><i>Głos replikowy ze strony ichm. p. Stanisława Wojtkiewicza i Szydłowskich mał(żonków) przeciwko w. ichm. p. Wołowiczom sędziom ziem(skim) rosiej(ńskim) Ks. Żm., Aloizemu Mon(t)wiłowi chorążycowi. Żr. dok. nr. 58.</i></p>
58.	316–317v	<p><i>Sprawa ichm. p. Gabryela i Heleny z Widmontów Szydłowskich mał(żonków) za prawem nabycia od jm. p. Stan(isława) Wojtkiewicza czyniących z w. ichm. p. Wołowiczami sędziami ziem(skimi) Ks. Żm. i jm. p. Aloizym Mon(t)wiłą jest takowa.</i></p> <p>Pirmoji (nr. 58) ir antroji (nr. 57) kalba byloje, kurioje ieškovai siekė įrodyti, kad Juozapas Vaitkevičius Geišių (arba kitaip dar vadinamą Bagdoniškių) valdą pardavė neteisėtai (ją įsigijo Aloizas Montvilas, o iš jo – Valavičiai), nes buvo ne visos valdos savininkas, nes teisės į jo žmonai priklausiusią dalį ieškovams (sutuoktiniams Šidlovskiams) perleido Stanislovas Vaitkevičius. Sprendimo byloje rasti nepavyko.</p>
59.	318–325v	<p><i>Sprawa w. jm. p. Tomasza Gosztowta s(taros)ty późniat(yckiego) z j.o. ks(iąże)ciem jm. Poniatowskim s(taros)tą wieloń(skim) i dalszemi.</i></p> <p>1787 m. vasario 28 d. Raseinių pilies teisme pasakyta kalba (nr. 59) ir prašymai (nr. 60) byloje, kurioje Šilelių smuklės nuomininkai žydai Zelmanas ir Horka buvo kaltinami 1785 m. balandžio iš 7 į 8 d. iš Veliuonos seniūnijos pavogę du žirgus, vertus 40 raud. auks. Byloje 1787 m. kovo 1 d. sprendimu nurodyta atlikti tyrimą¹⁵⁸. Taip pat žr. dok. nr. 64.</p>

¹⁵⁷ Ten pat, b. 19503, l. 28–45v.

¹⁵⁸ Ten pat, l. 53–56v.

Eilės nr.	Lap.	<i>Pavadinimas / Bylos aprašymas</i>
60.	326–328v	<i>Przyczyny do dekretu ostatecznego w sprawie jm. p. Gosztowta star(ostry) późn(iatyckiego). Przyczyny do dekretu oczewistego w sprawie w. jm. p. Gosztowta.</i> Du prašymų, susijusių su dok. nr. 59, variantai.
61.	329–333	<i>Sprawa w. ichm. p. Michała i Katarzyny z Wołowiczów Bernowiczów sędz(iów) ziem(skich) w(ojewódz)t(w)a nowogr(ódzkiego) z w. ichm. p. Aleksandrem por(ucznikiem), Józefem chor(ązym) p(owia)tu tel(szewskiego) Ks. Żm. Jankowskiemi, Marcinem i Anną z Jankowskich Wysodzkiem skar(bnikami) smoleń(skimi) i z ichm. p. Janem Paszkiewiczem, Szymonem i Justyną z Abramowiczów Wojtkiewiczami mał(żonkami) jest takowa.</i> Pirmoji (nr. 61) ir antroji (nr. 80) kalba byloje atstovaujant ieškovams Naugarduko žemės teismo teisėjui Mykolui Bernavičiui ir jo žmonai Kotrynai, kurie norėjo prisiteisti 6281 auks. skolą, kuri buvo garantuota Pėslių valda (Pajūrio pav.) ¹⁵⁹ .
62.	334–341	<i>Sprawa ichm. p. Józefa chor(ązego) wieloń(skiego) ojca, Felicy(j)ana pisarza cell J.K.M. przykom(orka) jakubow(skiego) syna, Rypińskich z ichm. p. Putwińskiem i rot(mistrzami) smoleń(skimi), Juskiewiczami staros(tami).</i> Pirmoji (nr. 62) ir antroji (nr. 63) kalba byloje atstovaujant ieškovui, LDK muitų raštininkui Felicijonui Ripinskiui, kuris atsakovus (Putvinskius ir Juškevičius) kaltino išvaymu iš Daukintlaukio valdos (Kražių pav.), kurią 1765 m. jis įsigijo iš Povilo Juškevičiaus. Faktiškai byloje svarstytos įvairių asmenų pretenzijos dėl teisių į valdą ir joje užrašytas pinigų sumas ¹⁶⁰ .
63.	342–365v	<i>Głos powtórny ze strony jm. p. Felicy(j)ana Rypińskiego pisarza cell J.K.M. na zarzuty ichm. p. Putwińskiego rot(mistrza) sm(oleńskiego), Juskiewiczów, Wirszyły i j. w. Piłsudskich. Źr. dok. nr. 62.</i>
64.	366–369v	<i>Sprawa w. jm. p. Tomasza Gosztowta s(taros)ty późn(iatyckiego) z j.o. ks(iążę)ciem jm. Poniatowskim s(taros)tą wielońskim i dalszemi.</i> Antrasis kalbos, pasakytos byloje nr. 59, variantas.

¹⁵⁹ Źr. Raseinių žemės teismo 1788 m. spalio 31 d. sprendimą, ten pat, b. 19499, l. 953–974v.

¹⁶⁰ Źr. Raseinių žemės teismo 1788 m. spalio 20 d. sprendimą byloje, ten pat, l. 891–920v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
65.	370–371v	<i>Sprawa j.o. książąt ichm. Radziwiłłów jako panów, a żyda Lejby Jankielowicza jako pretensora z w. jm. p. Antonim Szorcem cześn(ikiem) p(owia)tu kowień(skiego).</i> 1787 m. vasario 12 d. Raseinių pilies teisme pasakyta kalba atstovaujant žydui Leibai Jankelevičiui, kuris remdamasis Kauno taurininko Antano Šorco išduotu skolarasčiu siekė prisiteisti 23 raud. auks. skolą. Vasario 14 d. sprendimu teismas leido atsakovui prisiekti, jog skola jau buvo gražinta ¹⁶¹ .
66.	372–375v	<i>Uwagi, prośby i przyczyny do dekretu ostatecznego czyli oczewistego ze strony jm. p. Monkiewicza z oskarżycielami do sądu podające się.</i> Skelbta: A. Stankevič, Advokato Antano Klemento kalbos, <i>Lietuvos istorijos metraštis, 2014–2, 2015, p. 188–191.</i>
67.	376–378v	<i>Prośby do dekretu ostatecznego czyli oczewistego ze strony jm. p. Monkiewicza z oskarżycielami.</i> Prašymai byloje nr. 66.
68.	379–384	<i>Produkt w sprawie w. jm. p. Wiktorego Jaruda pulkown(ika) rosień(skiego) regenta ziem(skiego) Ks. Żm. z ichm. p. Janem Nacewiczem i Barbarą Siemaszkówną taką treś(ć) zawiera.</i> Kalba, pasakyta 1787 m. lapkričio 27 d. Raseinių žemės teisme nagrinėjant Viktoro Jarudo pretenzijas į dalį Kalnujų Paklonių (Raseinių pav.) valdos. Sprendimo byloje rasti nepavyko. Plg. dok. nr. 49.
69.	385–388v	<i>Konkludujące rzecz w sprawie w. Jerzykowiczów z w. Bohdanowiczami przyczyny.</i> Žr. dok. nr. 52.
70.	389–396v	<i>Odpowiedź na żądania w. jm. p. Laudańskiego s(taros)ty guczk(ompskiego) ze strony j.w. Pociejów przez taki sposób.</i> Kalba, pasakyta atstovaujant atsakovams Kristupui ir Aleksandriui Pociejams byloje, kurioje Antanas Laudanskis siekė iš jų prisiteisti 1708 m. kunigo Juozapo Mato Urbanavičiaus „vaitui, suolininkams ir visam Gintiliškių valsčiui“ paskolintus 100 muštų talerių ir 80 pūrų javų. Raseinių žemės teismas 1787 m. gruodžio 4 d. sprendimu ieškinį patenkino ¹⁶² .

¹⁶¹ Ten pat, b. 19500, l. 216–217v.

¹⁶² Ten pat, b. 19499, l. 811–816v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
71.	397–402v	<i>Objaśnienie sprawy ichm. p. Szymkiewiczów z w. jm. p. Piłsudkim mieczn(ikiem) Ks. Żm. o dobra Dowkontyszki w sposobie ekspulsi od ichm. p. Szymkiewiczów przez w. Piłsudskiego odjęte.</i> 1787 m. gruodžio 5 d. pasakyta pirmoji (nr. 71) ir kitą dieną – antroji (nr. 72) kalba, atstovaujant ieškovui Livijos taurininkui Pranciškui Šimkevičiui ir jo sūnui Ksaverui byloje prieš Žemaitijos kardininką Pranciškų Piłsudskį, kurį kaltino Daukantiškių valdos užgrobimu. 1787 m. gruodžio 11 d. sprendimu Raseinių žemės teismas, konstatavęs užgrobimo faktą, nurodė valdą grąžinti, skyrė bausmę už šį nusikaltimą (6 sav. kalėjimo ir 100 kapų gr.) ir nurodė atlikti tyrimą, nustatant padarytos žalos dydį ¹⁶³ .
72.	403–415av	<i>Replika ze strony ichm. p. Szymkiewiczów z w. Piłsudskim mieczn(ikiem) Ks. Żm. Żr. dok. nr. 71.</i>
73.	416–417v	<i>Wiadomostka króciutka względem obchodów zdrożnych w. ciwuna w sądzie granicznym pod Rosiejniami.</i> Skelbta: A. Stankevič, Advokato Antano Klemento kalbos, <i>Lietuvos istorijos metraštis, 2014–2, 2015</i> , p. 194–196.
74.	418–419v	<i>Naratywa króciuchna sprawy w. Szwarcofa z j.w. Mirbachem.</i> 1788 m. vasario mėn. Raseinių pilies teisme pasakyta pirmoji (nr. 74) ir kovo 7 d. antroji (nr. 75) kalba įrodinėjant, jog buvęs Karolio Mirbacho įgaliotinis skolinosi iš Borkienės, tarpininkaujant ieškovo broliui (Prūsijos kariuomenės leitenantui Kristupui Didrichui Švarhofui), 300 muštų talerių sumą. Mirbachas savo ruožtu teigė, jog skolaras būtų buvęs suklastotas. 1788 m. kovo 8 d. teismas paskelbė sprendimą, tačiau vėliau bylininkai pasirašė užteisininį susitarimą ¹⁶⁴ .
75.	420–430v	<i>Głos powtórny ze strony w. Szwarcofa z j.w. Mirbachem szam(belanem) J.K.M. Żr. dok. nr. 74.</i>

¹⁶³ Ten pat, l. 839–848v.

¹⁶⁴ Ten pat, b. 14795, l. 309–310v. Beje, 1788 m. kovo 13 d. susitarimą paprašyti pasirašė to paties Raseinių pilies teismo pareigūnai, teisėjai Tomas Grinevičius ir Ignatas Pšeciševskis bei regentas Tadas Vitkovskis, ten pat.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
76.	431–434v	<i>Sprawa ichm. p. Jakowiczów z ichm. p. Wojtkiewiczami jest tego rodzaju.</i> 1788 m. balandžio 10 d. pasakyta kalba byloje, kurioje A. Klemento ginamasis Felicijonas Jakavičius buvo kaltinamas išvaręs sutuoktinius Leoną ir Oną Vaitkevičius iš Juodainių valdos (Rietavo pav.). Atsakovas prašė bylą persiųsti žemės teismui, bet tos pačios dienos sprendimu Raseinių pilies teismas nubaudė Jakavičius už išvaramą iš valdos, nurodė ją sugrąžinti Vaitkevičiams bei skyrė tyrimą, siekiant nustatyti padarytos žalos dydį ¹⁶⁵ .
77.	435–452	<i>Głos powtórny ze strony w. Grużewskich z w. Iwanowiczami o zbiegłych ludzi.</i> Antroji 1788 m. balandžio 12 d. pasakyta kalba (nr. 77) ir prašymai (nr. 78) atstovaujant ieškovams Jurgiui, Jokūbui ir Marcijonai Gruževskiams byloje dėl pabėgusių valstiečių, pavarde Grigaičiai (brolių Tomo, Antano, Gabrieliaus ir sesers Faustinos šeimų), kurie apsigyveno Ivanavičiams (Rietavo tįjūnienės Marijonos ir jos sūnaus Tado) priklausiusiame Mažuolių kaime. 1788 m. balandžio 14 d. sprendimu Raseinių pilies teismas valstiečius priteisė Gruževskiams ¹⁶⁶ .
78.	453–456v	<i>Zbiór praw i przyczyn w sprawie w. Grużewskich z w. Iwanowiczami o zbiegłych ludzi Grygajciów.</i> Žr. dok. nr. 77.
79.	457–462	<i>Sprawa j.w. Józefa Platera s(taros)ty gieldziań(skiego), posła na sejm terażn(iejszy) z Ks. Żm. z ichm. p. Józefem porucznikiem, Michałem, Stanisławem Tarwidami i dalszemi osobami jest w rodzaju ekspulsyjnej przez taki sposób.</i> Kalba, pasakyta atstovaujant Livonijos kariuomeninkui Juozapui Pliateriui, kuris Tarvydus ir kitus asmenis kaltino išvaramu iš Mončių Juodupio valdos. 1788 m. gruodžio 16 d. sprendimu Raseinių žemės teismas nurodė valdą grąžinti Pliateriui, atsakovams skirdamas įstatymuose už tokį nusikaltimą numatytą bausmę (šešias sav. kalėjimo aukštutiniame bokšte ir 100 kapų gr. baudą) bei nurodė atlikti tyrimą nustatant padarytos žalos dydį ¹⁶⁷ .

¹⁶⁵ Ten pat, b. 19504, l. 107–114v. Bylą dėl teisių į nuosavybę sprendė Raseinių žemės teismas, žr. 1788 m. lapkričio 12 d. sprendimą, ten pat, b. 19499, l. 872–873v.

¹⁶⁶ Ten pat, b. 19504, l. 126–129v.

¹⁶⁷ Ten pat, b. 19499, l. 943–46v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
80.	463–486v	<i>Głos powtórny ze strony w. Bernowiczów przeciw pozwanym.</i> Žr. dok. nr. 61.
81.	487–506	<i>Głos powtórny ze strony w. jm. p. Bilewicza ciwuna M(ałych) D(yrwian) Ks. Żm. przeciw j.o. ks. jm. biskupowi żm(udzkiemu) i pannom krokow(skim).</i> 1789 m. sausio 22 d. pasakyta kalba siekiant iš Krakių vienuolių prisiiteisti jų valdomą Plinkaigalio kaimą. Ieškovas Bilevičius ieškinių grindė teisėmis, kurios jam atiteko iš kažkokio Šikežo (<i>Szykierz</i>) ir iš valdovo išrūpinęs privilegiją išmariniam turtui. Žemaitijos vyskupas įrodinėjo valdą esant fundacija. Sprendimo byloje rasti nepavyko.
82.	507–530	<i>Głos powtórny ze strony w. jm. p. Lugajły szam(belana) J.K.M. przeciw w. jm. p. Dowgirdowi kraj(czemu) żm(udzkiemu) i ichm. p. Niemczewskim.</i> 1789 m. spalio 21 d. pasakyta antroji kalba (nr. 82) ir prašymai (nr. 83) byloje, kurioje pajūrio tįjūnas Jonas Pšijalgovskis (<i>Przyjałgowski</i>), sutuoktiniai Stanislovas ir Margarita Daugirdos (<i>Dowgirdowie</i>) ir Nemčevskiai bylinėjosi dėl teisių į Plembergo valdą (Ariogalos pav.). A. Klementas byloje atstovavo Ignotui Liugailai, įrodinėjusiam savo teises į Verėduvos kaimą, kuris esą buvo neteisėtai prijungtas prie Plembergo valdos. 1789 m. spalio 28 d. Raseinių žemės teismo sprendimu kaimas buvo priteistas Vladislovui ir Marijonai Nemčevskiams, o Liugailos pretenzijos atmestos ¹⁶⁸ .
83.	531–534v	<i>Przyczyny do dekretu oczewistego ze strony w. Lugajły z w. jm. p. Dowgirdem i ichm. p. Niemczewskiemu do sądu podające się.</i> Žr. dok. nr. 82.
84.	535–562v	<i>Odpowiedź ze strony w. Bunara rot(mistrza) Ks. Żm. wszystkie obojętności przez stronę odwodową sprawione załatwiająca.</i> Antroji kalba (nr. 84), pasakyta lapkričio 12 d. ir prašymai, pateikti byloje (nr. 85) atstovaujant ieškovui Bunarui, siekusiame prisiteisti pinigų sumą (1 tūkst. timpų), kurią Jurgis Zdanavičius užrašė savo žmonai Eufrozinei Juškevičiutei valdoje, pavadintoje Prienai Zdaniai Kybartiškės (Karšuvos pav.), taip pat pusę Kybartiškių valdos bei pinigus pagal skolarasčius (teises į šiuos ieškinius Bunaro tėvas buvo įsigijęs iš Juškevičių). Byla greičiausiai spęsta žemės teisme, sprendimo rasti nepavyko, nes gruodžio 5 d. byloje pasiektas užteisinis susitarimas.

¹⁶⁸ Ten pat, l. 1022–93v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
85.	563–568v	<i>Petyta ze strony w. Bunara rotm(istrza) Ks. Żm. Żr. dok. nr. 84.</i>
86.	569–581	<p><i>Sprawa j.w. jm. p. Ważyńskiego pułkown(ika) p(owia)tu Ks. Żm., ichm. p. Gintylłów, Stulpinów z ichm. p. Maczukową, Zmąylami, Woysznarami.</i></p> <p>Pirmoji (nr. 86) ir antroji (nr. 87) 1790 m. sausio 18 d. Raseinių žemės teisme pasakyta kalba atstovaujant atsakovams Važinskiui, Gintiloms ir Stulpinams. A. Klementas neigė ieškovų (Mačiukienės, Juozapo Stulpino ir šiam bylinėtis padėjusio Telšių pulkininko Antano Šiukštos) pretenzijas į valdas, pavadintas Stulpinai, Vaitkaičiai, Užleknė (Telšių pav.), kurios esą buvo išviliotos apgaule. 1790 m. sausio 28 d. teismo sprendimu bylos svarstymas atidėtas, leidžiant bylininkams susipažinti su bylos dokumentais¹⁶⁹.</p>
87.	582–599v	<i>Głos powtórny za sprawą j.w. Ważyńskiego puł(kownika) Ks. Żm., ichm. p. Gintylów i Stulpinów naprzeciw zarzutom strony powodowej. Żr. dok. nr. 86.</i>
88.	600–605	<p><i>Sprawa ichm. p. Katarzyny matki, Franciszka syna i Piotra Kontrymów z ichm. p. Władysławem i Anną z Jasiewiczów Rymgajłami w takowym składzie.</i></p> <p>1790 m. vasario 13 d. Raseinių pilies teisme pasakyta kalba atstovaujant ieškovams Kontrimams, kurioje kaimynai Rimgailos kaltinti Klebiškio apyrubės užpuolimu ir pasisavinimu bei žiauriu Jono Kontrimo sumušimu 1778 m., kuris tapo jo mirties priežastimi. Abu kaltinimai buvo įrodyti. 1790 m. vasario 19 d. sprendimu už žemių atėmimą Vladislavui Rimgailai buvo skirta šešių sav. aukštutiniame bokšte kalėjimo baudmė ir nurodyta sumokėti 630 auks. Už nužudymą teismas jam skyrė ne mirties baudmę (dėl to, kad sumuštasis mirė ne iš karto), bet nurodė metus ir šešias savaites kalėti žemutiniame kalėjime ir sumokėti galvažudinę (100 kapų)¹⁷⁰.</p>

¹⁶⁹ Ten pat, l. 1194–99v.

¹⁷⁰ Ten pat, b. 19505, l. 550–560v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
89.	606–609v	<p><i>Petyta na miejscu głosu odpowiedniego ze strony j.w. Olendzkiego podkom(orzego) nadw(ornego) J.K.M., komisarza Ks. Żm. przeciw w. jm. p. Dowgirdowi krajczemu Ks. Żm.</i></p> <p>Vietoj antrosios kalbos teismui pateikti prašymai atstovaujant valdovo pakamariui Olenskiui, kurį Žemaitijos raikytojas Daugirda kaltino užstato teise laikyto Graužėnų kaimo atėmimu. Raseinių pilies teismas 1790 m. gegužės 12 d. sprendimu nurodė atlikti tyrimą¹⁷¹, tačiau dar tą pačią dieną byloje buvo pasiektas užteisinis susitarimas.</p>
90.	610–613v	<p><i>Zarzutom ichm. p. Kiryłowskich na dwóch blankietach prezentującym się u sądu, taka się czyni przez j.w. Olendzkiego przez ten produkt eksplikacja.</i></p> <p>1790 m. kovo 18 d. pasakyta kalba (nr. 90) ir 19 d. pateikti prašymai (nr. 91) atstovaujant valdovo šambelionui Kristupui Olenskiui byloje, kurioje Kirilovskiai, remdamiesi skolarasčiais, norėjo prisiteisti įvairias pinigų sumas. Olenskis teigė, jog pas jį tarnavęs Jonas Kirilovskis rūpinosi pinigų gavimu ir tam tikslui disponavo blankais, kurių kelis suklastojo – esą Olenskio vardu skolinosi pinigų iš savo motinos. Raseinių pilies teismas 1790 m. kovo 20 d. sprendimu bylą, kaip susijusią su verslo reikalais, persiuntė spręsti LDK Iždo komisijai¹⁷².</p>
91.	614–619	<p><i>Przyczyny okazujące niemoc inskrypcyjów czyli ich twór przez usilność jm. p. Jana Kiryłowskiego. Żr. dok. nr. 90.</i></p>
92.	620–623v	<p><i>Petyta ze strony j.w. Micewiczów pisarzów ziem(skich) Ks. Żm.</i></p> <p>Prašymai byloje atstovaujant Jurgiui Micevičiui ir jo žmonai, kuriuos LDK iždo dvarionis Pševlockis kaltino Viduklės Gylių valdos atėmimu. A. Klementas įrodinėjo, jog užpuolimo nebuvo, o su ribomis susijęs ginčas turi būti persiųstas tijūno teismui. 1790 m. balandžio 10 d. Raseinių pilies teismo sprendimu atsakovui buvo skirtos baismės už išvaymą iš valdos¹⁷³.</p>

¹⁷¹ Ten pat, l. 893–894v.

¹⁷² Ten pat, l. 423–426v.

¹⁷³ Ten pat, l. 481–486v.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
93.	624–627v	<i>Sprawa w. jm. p. Ignacego Skalskiego skarbnikowicza wilkom(irskiego) z w. jm. p. Wiktorym Straszewiczem, star(ostą) kojław(skim) i z żydami jego o kradzież zaskarżonemi.</i> Kalba, pasakyta atstovaujant ieškovui Ignotui Skalskiui, kuris kaltino Kailuvos seniūnijoje gyvenusį žydą Joselį Zelmanavičių ir jo pagalbininkus 1786 m. pavogus keturis žirgus. 1790 m. balandžio 20 d. Raseinių pilies teismo sprendimu Viktorui Straševičiui leista prisiekti, jog kai kurie kaltinamųjų yra mirę, o kiti pabėgo nepalikę turto, bet už tai, kad nepatraukė žydų atsakomybėn ir jų vardu kėlė ieškinius, Skalskį įpareigojo sumokėti priešininkui 480 auks. bylinėjimosi išlaidoms padengti ¹⁷³⁴ .
94.	628–632v	<i>Sprawa ichm. p. Piotra ojca, Tadeusza, Michała i Jana synów, Jurażyców w trojakim podziale, raz z w. Mańkowskiemi, drugi raz względem ewikcyi z w. Hryncewiczami, trzeci raz z w. Minejką.</i> 1790 m. spalio 12 d. pasakyta pirmoji (nr. 94) ir spalio 14 d. pristatyta antroji (nr. 95) kalba byloje atstovaujant Juražicams (tėvui Petruui ir jo sūnams Tadui, Mykolui ir Jonui), kurie ginčijo priešininkų pretenzijas į žemes Misiūnų apylinkėje. Sprendimo byloje rasti nepavyko.
95.	633–654v	<i>Głos odpowiedni na pretensyją jm. p. Mańkowskiego i na wymawianie się od skutków zastępstwa w. Hryncewicza oraz na żądze w. Minejki ze strony ichm. p. Jurażyców.</i> Žr. dok. nr. 94.
96.	655–658	<i>Sprawa w. jm. p. Stanisława Dowsina rotm(istrza) p(owiat)u kro(ż) sk(ieg)o Ks. Żm. z j.w. jm. p. Gadonem ciwun(em) użwenckim, w. Górskiem i oraz w. Siemaszkami.</i> 1790 m. spalio 20 d. pasakyta kalba byloje, kurioje Dausinas bylinėjosi su mirusio Vilniaus kamarininko Ilarijaus Dausino skolininkais ir asmenimis, kurie valdė tų skolininkų turtą. Sprendimo byloje rasti nepavyko.
97.	659–662v	<i>Sprawa w. jm. ks. Andrzeja Czapkiewicza altar(ysty) szadowsk(ieg)o z j.w. ichm. p. Tadeuszem ojcem ciwunem W(ielkich) Dyrw(ian), Janem pisarzem ziem(skim) szawel(ski)m Ks. Żm. synem, Białłozorami.</i> 1790 m. spalio 25 d. pasakytos pirmoji (nr. 97) ir antroji (nr. 98) kalbos byloje dėl 1684 m. LDK didžiojo vėliavininko Kristupo Aleksandro Belazaro iš kunigo Mikalojaus Valkevičiaus pasiskolintų vieno tūkstančio auks., kurie buvo garantuoti Grinkiškio valda. Sprendimo byloje rasti nepavyko.

¹⁷⁴ Ten pat, b. 19506, l. 180v–183.

Eilės nr.	Lap.	Pavadinimas / Bylos aprašymas
98.	663–672v	<i>Głos odpowiedni ze strony jm. ks. Czapkiewicza altar(ysty) szawdow(skiego). Żr. dok. nr. 97.</i>
99.	673–675v	<i>Krótkie opowiedzenie sprawy jm. p. Wawrzyńca (Lorka) konsula duńskiego, obywatela pruskiego z jw. Zabiellami panami, Zyskindowiczami debitorami, jm. Chaimem Eliaszewiczem, j.w. jm. p. Michałem Kozakowskim sędz(ią) grodz(kim).</i> Kalba (nr. 99) ir prašymai (nr. 101) atstovaujant ieškovui Danijos pasiuntiniui Laurynui Lorekui byloje prieš Vilkijos pirklio Zuskindo Salemonavičiaus nepilnamečius vaikus (Orelį, Leibą ir Cilają Zuskindovičius), iš kurių siekta prisiteisti vėlionio tėvo skolas. Raseinių pilies teismas 1791 m. kovo 16 d. sprendimu ieškinį atmetė, leidęs atsakovams prisiekti, jog visas tėvo turtas pražuvo gaisro metu ¹⁷⁵ .
100.	676–688v	<i>Powtórny głos za sprawą w. jm. pana Benedykta Dyrdy struczka(szego) Ks. Żm. z jm. p. Rumszewiczem odbywającą się.</i> 1791 m. rugsėjo 16 d. pasakyta kalba, kurioje ginčytasi dėl teisių į Šilvių apyrbę. Sprendimo byloje rasti nepavyko. Dalį šios kalbos žr. dok. nr. 102.
101.	690–693v	<i>Zbiór przyczyn, okolicznościów, praw krajowych i dowodów pisma w sprawie jm. p. Lorka kon(sula) duń(skiego) z pozwanemi osobami.</i> Prašymai, pateikti byloje nr. 99. Du paskutiniai prašymų lapai per klaidą pateko į knygos pradžių, žr. dokumentą nr. 3.
102.	694–695v	<i>W kathegorii z ichm. p. Nieszokuciami takowa odpowiedź.</i> Dalis kalbos, pasakytos byloje nr. 100.
103.	696–699v	<i>Sprawa w. Grużewskich oficyjalistów W.Ks.L. z w. jm. p. Iwanowiczem sędzią ziem(skim) Ks. Żm. o jezioro zwane Sustaw takiego jest rodzaju i takie ma wywody.</i> Kalba, pasakyta įrodinėjant, jog Ivanavičiaus 1778 m. užgrobtas Sustojaus ežeras yra Gruževskiams priklausančios Kelmės valdos ir Graužių palivarko dalis. Sprendimo byloje rasti nepavyko.

¹⁷⁵Ten pat, l. 265–269v.

Literatūra

BIRŽIŠKA, M. Antanas Klementas. Lietuvių rašytojas pradžioj XIX–ojo amžiaus, *Lietuvių tauta*, 1910, t. 1, sąs. 4, p. 495–529.

BIRŽIŠKA, M. Antanas Klementas. Lietuvių rašytojas pradžioj XIX–ojo amžiaus, in *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos*, II knyga, Kaunas: Spindulio bendrovės spaustuvė, 1938, p. 17–82.

BUCHOWIEC, P. *Dwujęzyczne początki nowożytnej literatury litewskiej. Rzecz z pogranicza polonistyki*, Kraków: Universitas, 2008, p. 85–101.

BUTTERWICK, R. *Polska rewolucja a kościół katolicki 1788–1792*, Kraków: ARCANA, 2012.

DAWIDZIAK-KŁADOCZNA, M. Pochlebstwo jako konstytutywna cecha oracji Sejmu Wielkiego, in *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, pod red. Anny Burzyńskiej-Kamienieckiej, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012, p. 67–81.

FRICK, D. „Słowa uszczypliwe“, „słowa nieuczciwe“. Język sporów sądowych i ruska polemika, *Terminus*, 2010, sąs. 2 (23), p. 15–35.

GAIGALAITĖ, V. *Antanas Klementas. Lietuvos bajoro ir rašytojo portretas*, Vilnius: Vaga, 2005, 127 p.

KOŽENIAUSKIENĖ, R. Daiktavardžių deminutyvų eufemija advokatų kalbose, in *Specialybė kalba: tyrimas ir dėstymas. Mokslinės konferencijos darbai*, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.

KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Juridinė retorika. Studijų vadovas teisininkams*, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Retorika. Iškalbos stilistika*, Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.

KRALIKAUSKAS, J. Žemaitiškoji A. Klemento kūryba, *Židinys*, 1939, nr. 5–6.

LUKŠIENĖ, M.; GALINIS, V. *Lietuvių literatūros istorija*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957, p. 352–357.

RAGAUSKAS, A. Kaltintojai ir gynėjai nukirsdinto bei sudeginto ateisto Kazimiero Liščinskio teismo procese (1689): mikroistorinio tyrimo metmenys, in *Seminarai. 2002*, Vilnius: Strofa, 2003, p. 17–53.

STANKEVIČ, A. Advokato Antano Klemento kalbos, *Lietuvos istorijos metraštis, 2014–2*, 2015, p. 175–198.

STANKEVIČ, A. *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. II pusėje: bajoriškosios teisės raiška. Daktaro disertacija*, Vilnius [rankraštis], 2013.

STANKEVIČ, A. Žmogų puošia protas ir linksnumas. Teisė Antano Klemento gyvenime ir kūryboje, *Kultūros barai*, 2015, nr. 9, p. 96–102.

SUBAČIUS, G. Antano Klemento žemaičių kalba, in *Lietuvių kalbotyros klausimai*, t. 37, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla 1997, p. 225–246.

GIRDZIJAUSKAS, J. *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 291–295.

VANAGAS, V. *Žemaitiška giesmelė*, Vilnius: Vaga, 1972.

ZAKRZEWSKI, A. B. Naiwność czy taktyka? Uzasadnianie prób unifikacji prawa litewskiego i koronnego XVI–XVIII wieku, in *Lietuvos Statutas ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškoji visuomenė. Straipsnių rinkinys*, sudarė I. Valikonytė ir L. Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, p. 75–83.

LAWYER ANTANAS KLEMENTAS: LEGAL PRACTICE AT RASEINIAI LAND AND CASTLE COURTS

Summary

ADAM STANKEVIČ

The article analyses Antanas Klementas' legal practice at Raseiniai land and castle courts. This figure is known in historiography for his literary efforts. The lawyer's biographical facts can be determined by a newly discovered source: the speeches delivered by Antanas Klementas at court (over a hundred documents, nearly seven hundred pages of texts). The research was aimed at identifying the instances when Antanas Klementas was representing clients in proceedings in 1783–1792 at Raseiniai land and castle courts, analysing his speeches at court, assessing them in terms of science of rhetoric, also elucidating his view of law and its application. The research has enabled drawing the following conclusions. On arriving to Raseiniai in 1777, Antanas Klementas must have studied law in the clerical office of Raseiniai land court, likely supervised by the then reagent Viktoras Jarudas. As early as from 1780 Antanas Klementas is referred to as the lawyer (advocate), but the earliest data of him representing clients at court are from 1783. He practiced law at Raseiniai land and castle courts until 1792. Antanas Klementas would appear in various cases, mostly involving debts, also runaway peasants, expropriated holdings, violent offences (battery and homicide), inheritance, and title to real estate. He represented Juozapas Pliateris, Viktoras Jarudas, also the Bilevičiai, Gruževskiai, Poniatovskiai, Juražikai and other families at court on a continual basis. Trying to prove that his statements were true, and to convince the court, Antanas Klementas used a range of rhetoric and psychological measures, would exaggerate the harm incurred by the party he represented, would present his requests as consistent with law, would attempt to create a negative image of the adversary and its actions, and would ingratiate with the court. High expressionism of Antanas Klementas was achieved by the use of tropes and rhetoric figures (synonyms, metaphors, irony). The nature of the lawyer's work determined an ambiguous relation of Antanas Klementas with the law: on the one hand, he claimed that laws must be observed, but on the other hand, he often insisted on taking into account the factors other than lawfulness, e.g. circumstances of the matter, justice or a custom (he probably used the latter term when relying on the established judicial practice). Antanas Klementas perceived the laws applicable to Poland and Lithuania and included in *Volumina Legum* collections as common law. He mistakenly thought that such situation (i.e., a possibility to rely on Polish laws in Lithuania) was created by the Act of Equalisation of Laws of 1697. We could also notice that Antanas Klementas was inclined to rely on the oldest laws (where possible). A few instances were found on which he was using a prohibited right of precedent, and interpreted laws incorrectly.

Gauta 2015 m. vasario mėn.

Adam Stankevič – humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos istorijos instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyriaus jaunesnysis mokslo darbuotojas. Mokslinių interesų kryptys: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismų veikla, Lietuvos advokatūros istorija, pagalbiniai istorijos mokslai.

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, Vilnius, LT–01108.

El. paštas: stankevic.adam@gmail.com